

Vitári Zsolt

A MAGYARORSZÁGI „NÉMET IFJÚSÁG” MŰKÖDÉSÉNEK KEZDETEI

Engedélyezés, legalizálás, állami kontroll

Az 1920 utáni Magyarország legnagyobb etnikai kisebbségévé előlépő németiséget érintette legérzékenyebben az ország etnikai homogenizációjának elősegítését prioritásként kezelő régi-új magyarországi etnopolitika. Bleyer Jakab, a magyarországi németeket a húszas évek elején megszervező politikus valószínűleg helyesen ismerte fel, hogy a csoport nélküli etnicitás korszakának leáldozott, és a németiség csak akkor kerülheti el a további etnikai eróziót, ha megszervezi önmagát. Kiemelt jelentőséget tulajdonított annak, hogy a felnövekvő generációk megtartsák németiségüket, de a húszas években az iskolakérdés anomáliái, a Magyarországi Német Népművelődési Egyesület (a továbbiakban: MNNE) igen magas tagsági alsó korhatára (betöltött 24. életév), illetve a szervezet működésének adminisztratív akadályozása, a német egyetemi és főiskolai hallgatók egyesületének (Suevia) elhúzódó engedélyezési folyamata, valamint a Leventeszervezettel kialakult súrlódások egyértelművé tették Bleyer számára, hogy az ifjú korosztályokat igen nehezen lehet bevonni e csoportképző folyamatba.

Az önálló német ifjúsági szervezet létrehozására az első lépéseket az 1930-as évek elején az MNNE-n belül létrejövő, informális Német Munkaközösségben teret nyerő és később a Volksbundot megalapító fiatalabb generáció tette meg. A majdnem egy évtizedes előkészítés ellenére azonban csak a megfelelő politikai konstelláció teremtette meg annak lehetőségét, hogy a Német Ifjúság (Deutsche Jugend, DJ) elnevezésű, önálló német szerveződés megalakulhasson. E tanulmány a DJ alapítási folyamatát követi nyomon az 1940-es népcsoport-egyezménytől a szervezet alapszabályzatának elfogadásáig, majd megvizsgálja a legalizált szervezet állami ellenőrzésének gyakorlatát is.

A népcsoport-egyezménytől a szervezet engedélyezéséig

Az 1940. augusztus 30-ai második bécsi döntéssel egy időben megkötött, a magyarországi németek jogait rögzítő úgynevezett népcsoport-egyezmény aláírása után Basch Ferenc, a Magyarországi Németek (Nép)Szövetségének (Volksbund der Deutschen in Ungarn – a továbbiakban: Volksbund) vezetője 1940 szeptemberében, berlini útja során látogatást tett Heinrich Himmlernél, a német népiség megszilárdításának birodalmi biztosánál, aki egyúttal az SS birodalmi vezetője is

volt. Himmler a népcsoport-egyezmény egyfajta végrehajtási utasításaként támpontokat adott az újdonsült népcsoport-vezetőnek, hogy miként járjon el a jövőben. Elsődlegesnek nevezte a Volksbund népcsoport-szervezeté történő alakítását a Nemzetiszocialista Német Munkáspárt (NSDAP) mintájára, egyúttal pedig felajánlotta az átszervezéshez szükséges emberek felkészítéséhez az irányítása alatt álló Népi Német Közvetítőszerv (Volksdeutsche Mittelstelle, VoMi) segítségét. A gazdasági és kulturális intézmények mellett sürgősen kiépítendőnek tartotta a nőszervezetet és a népcsoport ifjúsági szervezetét is. E kettő lehetett ugyanis szerinte a Volksbund szervezetének legfontosabb bástyája. Az ifjúsági szervezet mellé egy sportszervezet létrehozását is sürgette, amely a fegyverbíró fiatalságot tömörítheti, s amelynek tagjaira azután további kiképzés várna a Német Birodalomban.¹

Basch ezt követő beszédei arról tanúskodnak, hogy megértette a házi feladatot, és megkezdte annak propagálását is. A Volksbund törekvéseit tekintve egyértelműen az ifjúsági szervezet létrehozásának kérdése kapott prioritást. Basch eleki beszédében ezzel kapcsolatban programot is hirdetett: „Ha az öregeket, az apákat és az anyákat már nem is tudjuk újra németté tenni, mert azokat már elrontották, tudjuk, hogy a fiatalság a mienk. Azt mi tűzön-vízen keresztül, minden eszközzel újra németté fogjuk tenni. Minden szülőnek a szíve örülni fog, mikor látja majd fiatalságunkat a napkorongos lobogók alatt menetelni. Mert a mi német ifjúságunk menetelni fog.”² Az ifjúság ügyében Berlin és a Volksbund vezetésének törekvései között nem volt lényegi különbség. A szervezeti felépítésben, valamint a tartalmi kérdésekben a birodalmi elképzelések érvényesültek, aminek az volt a fő oka, hogy a Volksbund nem rendelkezett előzetes belföldi mintákkal és saját, független elképzelésekkel. Azt, hogy Basch milyen komolyan foglalkozott a kérdéssel, jól mutatta 1940. október 6-ai gyönki beszéde is, amelyben jelezte, hogy a Volksbund nem mond le a német fiatalokból álló, külön leventealakulatok megalkotásának követeléséről sem.³

A népcsoport-egyezmény nyilvánvalóan óriási lökést adott a Volksbund szervezeti kiépítésének. Helyi csoportjainak java része ezután alakult meg, s lehetőség nyílt arra is, hogy a helyi csoportok vezetőségének részeként az ifjúsági vezetőket is megválasszák, egyelőre csak a 18 éven felüli fiatalok köréből. Eközben az ifjúságszervezés a korábbi mederben haladt tovább. A Volksbund továbbra is

¹ Bundesarchiv-Lastenausgleichsarchiv (a továbbiakban: BArch-LA), Ostdokumentation (a továbbiakban: OstDok), OstDok 16/2 – Ungarn. 58–62. Anlage 6. Betrifft: Deutsch-ungarischer Minderheitenvertrag. Abschrift.; *Tilkovszky Loránt*: Ez volt a Volksbund. A német népcsoport-politika és Magyarország 1938–1945. Bp. 1978. 102.

² *Gergely Ferenc – Kiss György*: Horthy leventéi. A Leventeintézmény története. Bp. 1976. 232.; *Tilkovszky Loránt*: SS-toborzás Magyarországon. Bp. 1974. 24–30.; *Uő*: Ez volt a Volksbund i. m. 115.

³ Uo. 106.

megragadott minden alkalmat arra, hogy – még saját ifjúsági szervezet híján – valamilyen jelentősebb esemény címén összecsoportosítsa az ifjakat, figyelemfelkeltő módon mulatságokat, gyűléseket, meneteléseket tartson. A bécsi döntés után a sorfalat álló egyenruhás ifjú bajtársak és lányok a rendezvények elengedhetetlen szereplőivé, díszleteivé váltak.⁴

A rendezvényeken tartott mozgósító beszédek is jelentősen megváltoztak, amennyiben az alakuló üléseken és az egyéb rendezvényeken használt retorika már figyelembe vette az adott település viszonyait. A főleg németek lakta településeken erőteljesebb volt a fellépés, a vegyes lakosságú falvakban inkább mérsékelt, visszafogott a hangvétel. Míg korábban minden egyes helyi csoport megalakulásánál a népesség, a hazafiság és az ifjúság jelentette a három alapvető retorikai panelt, addig ezután egyre inkább maga Hitler – úgy is, mint a magyarországi németiség vezére –, a neki járó hála, a háborús sikerek stb. kerültek a beszédek középpontjába.⁵ A szónokok persze soha nem felejtették el hangsúlyozni, hogy Hitlernek köszönhetően valósultak meg a revíziós törekvések s tért vissza Erdély.

Egyértelműen érzékelhető volt azonban, hogy a tömegpszichológiai ismeretek birtokában a negatív jelenségeket tematizáló mozgósítás került középpontba. Összességében ellenségesebb és követelőzőbb lett a hangnem, gúnyolódó és kioktató a retorika az addigi magyar nemzetiségpolitikával szemben, s eltűnt a magyar kormány irányában korábban gyakran hangoztatott hála: „Kötelezni fogja a Volksbund a német községek intelligenciáját is, hogy vele tartson, vele érezzen, mert ellenkező esetben el lesznek csapva.”⁶ 1940 vége felé új elemként megjelent a faji gondolat is, s a nagy német népközösséghez való tartozás mind gyakoribb hangoztatása. Egy-egy radikálisabb megnyilvánulásnál már nemcsak háttérbe szorult a magyar haza képe a németiséghez tartozás érzése miatt, hanem Magyarországot gyalázó megnyilvánulásokra is sor került. Pilisszentivánon például a volksbundista ifjak az „Ungarnland ist ein Zigeunerland” (Magyarország cigány ország) szövegű dalt énekelték, ami miatt tanáraik nemzetgyalázásért fel is jelentették őket. A baranyai főispán helyzetértékelése szerint: „Az izgága fiatalság megfékezése egyelőre nagy nehézségekbe ütközik, mert a panaszok esetén mindent letagadnak és a terror hatása alatt álló lakosság tanúskodni általában

⁴ Magyar Nemzeti Levéltár (a továbbiakban: MNL) Országos Levéltára (a továbbiakban: OL) Külügyminisztérium, Politikai Osztály iratai (a továbbiakban: K 63), 199. cs. K 63-1941-21/7. Másolat a 7289/1941. VII. res. B. M. számú iktatmányról. 1941. febr. 24.

⁵ MNL Baranya Megyei Levéltára (a továbbiakban: BaML), Baranya vármegye alispánjának iratai, Elnöki iratok (a továbbiakban IV. 410. a.), 53. d. 1940. Jelzet nélkül. A Baranyavári járás főszolgabírája Baranya vármegye alispánjának. Villány, 1940. okt. 11.

⁶ MNL BaML IV. 410. a. 53. d. 1940. 37/1941. Fröschl József újpettei Volksbund-tag kijelentése a Római Katolikus Olvasókörben. A Baranyavári járás főszolgabírája Baranya vármegye főispánjának. Villány, 1941. febr. 4.

nem hajlandó.”⁷ A rendezvényeken eluralkodó erőteljesebb, durvább hangnem a belügyminiszter fellépésére 1940 végén általában mérséklődött.

Nyilvánvalóan az események által kiváltott eufória és lelkesedés miatt vesztették el sokan az önkontrollt, s különösen igaz volt ez az ifjúságot illetően, amelynek soraiban a racionalitás még kevésbé képes kordában tartani az emócionálisitást. Ebben a kezdeti időszakban gyakran előfordultak atrocitások, a mozgalom ellenzőinek és a hezitálóknak a megbélyegzése, molesztálása vagy egyenesen bántalmazása. A baranyai főispán szerint „Még ennél is sérelmesebb a Jungkameradok számos helyen tanúsított féktelen, tetteges terrorizmusa. Az embereket, de az asszonyokat és leányokat is és különösképpen a magyarokat is egészen képtelen durva módon szidalmazták és sértegetik, ott ahol érik, a közös falusi táncmulatságokról egyszerűen tettegesen kidobják azokat, akik nem jungkamerádok. [...] Ez az elnevelt és elrontott fiatalság végeredményben dr. Basch számára is egy nagy teherterhelés lesz, mert nagy tévedés azt hinni, hogy a lelki züllést kormányozni lehet.”⁸ A főispán helyzetértékelése pontos volt. Kétségtelen, hogy Basch fel akarta használni az ifjonti lelkesültséget a Volksbund talpra állításában, hisz rá is volt erre kényszerülve, de ezt a felhajtó erőt a későbbiekben nem volt már képes megzabolázni, annál kevésbé, mert ehhez a Volksbund vezetőségének radikálisabb szárnyával is szembe kellett volna szállnia.⁹

1940 őszére – egyelőre még a Volksbundon belül – 8000 főre duzzadt az ifjúsági tagok száma, akik közül négyezren előfizetői voltak a háború kitörése után egy ideig leállított, 1939 eleje óta évente tízszer, majd 1940-től havonta megjelenő *Jungkamerad* című ifjúsági lapnak.¹⁰ Az ifjúsági munka szervezeti szinten is változásokat indukált a Volksbundon belül. Nemcsak a helyi csoportok mellett, hanem minden vertikális (járási/Kreis és területi/Gebiet) szinten megjelentek az ifjúsági megbízottak, a legfelső szintet pedig csakhamar Országos Ifjúságvezetőségnek kezdték hívni. 1941-től kezdve a helyi csoportot megalakítóknak a helyi ifjúsági

⁷ MNL Pest Megyei Levéltára (a továbbiakban: PML), Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye főispánjának bizalmas iratai (a továbbiakban: IV. 401. a.), 8/1941. Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye főispánja a valóság- és közoktatásügyi miniszternek. Bp., 1941. márc. 10.; MNL BaML Baranya vármegye főispánjának bizalmas iratai (a továbbiakban: IV. 401. a.), 637/1940. Baranya vármegye főispánja a belügyminiszternek. Pécs, 1940. dec. 11.; MNL BaML IV. 401. a. 670/1940. Baranya vármegye főispánja a belügyminiszternek. Pécs, 1941. jan. 3.

⁸ MNL BaML IV. 401. a. 641/1940. Baranya vármegye főispánja Ottlik Lászlónak, a Miniszterelnökség Nemzetiségi és kisebbségi osztálya miniszteri titkárának. Pécs, 1940. dec. 11.

⁹ Basch később, népbírósi perében is beszélt az ifjúság megfékezhetetlenségéről. Akten des Volksgerichtsprozesses gegen Franz A. Basch, Volksgruppenführer der Deutschen in Ungarn, Budapest 1945/46. Hrsg. Gerhard Seewann – Norbert Spannenberger. München 1999. 401., 439.

¹⁰ MNL BaML IV. 401. a. 236/1940. A Baranyavári járás főszolgabírája Baranya vármegye alispánjának. Villány, 1940. okt. 23.; BArch, Reichsorganisationsleiter der NSDAP, Presseauschnittsammlung – Ungarn: Band 2. (a továbbiakban: NS 22/109), Bericht aus dem Leben der deutschen Volksgruppe in Ungarn. Folge 49. Berlin, 1940. ápr. 5.

vezetőik kinevezéséről már kötelezően meg kellett kérdezniük az országos ifjúságvezetőt, utóbbinak viszont továbbra is tájékoztatnia kellett az illetékes területi vezetőt a kinevezési szándékokról.¹¹

1940 végétől a Volksbund ifjúsági tanfolyamai már a Német Ifjúság megszervezését készítették elő. A továbbképzések vezetői a többnapos rendezvényeken tájékoztatták a helyi csoportok ifjúsági vezetőit arról, hogy helyi csoportokat fognak felállítani, és felkészítették őket arra, hogy miként kell azokat vezetni.¹² Az ifjúsági kurzusok, amelyeket a *Deutsche Zeitung* – az álcázás kedvéért – továbbra is többnyire tánc- és népdaltanfolyamokként propagált, nagy lendülettel folytak, különösen ősszel, miután már lezajlottak a nyári és az őszi betakarítási munkák.¹³ 1940 novembere és 1941 áprilisa között összesen 22, egyszerre több település fiatalságát megmozgató ifjúsági tanfolyamot tartottak, kilencet Baranyában, kettőt Tolnában, kettőt Somogyban, ötöt a Vértesben-Bakonyban, kettőt a Bácskában, egyet a Felvidéken, egyet pedig a szórványban, a Dunától keletre. Ezeken több mint 3500 ifjú bajtársat és bajtársnőt képeztek ki. A Volksbund vezetősége a tanfolyamok sikeréből azt a következtetést vonta le, hogy az ifjúság is csatlakozni akar a mozgalomhoz. Már ekkor is érzékelhető volt azonban az a főleg az MNNE, a Levente Egyesület és a Katolikus Agrárfifjúsági Legényegyletek Országos Testülete (KALOT) által ambicionált törekvés, hogy megakadályozzák a német ifjúság Volksbund által történő megszervezését, ez pedig nem könnyítette meg az effajta rendezvények tartását.¹⁴

Az 1941-ben lendületet kapó központi és regionális tanfolyamok mellett, a népcsoport-egyezmény biztosította legalitásban a fiatalság birodalmi tanfolyamokon is részt vehetett. A Miniszterelnökségre érkező jelentések gyakran számoltak be németországi utazásokról. 1941 augusztusában például 70 magyarországi német fiú és lány utazott a Harmadik Birodalomba ezzel a céllal. Augusztus

¹¹ MNL OL Belügyminisztérium, Rezervált iratok (a továbbiakban: K 149), 651/9. d. K 149-1941-651fő. Nemzetiségi és ezzel kapcsolatos külpolitikai összesítő. Német. 514. sz. B.kt. 1941. Bp., 1941. jan. 10.; Die Landesjugendführung teilt mit. *Deutsche Zeitung*, 1941. január 21. 5.

¹² MNL OL K 149 651/9. d. K 149-1941-651fő. Nemzetiségi és ezzel kapcsolatos külpolitikai összesítő. Német. 514. sz. B.kt. 1941. Bp., 1941. jan. 10.

¹³ Jugendschulungen. *Deutsche Zeitung*, 1940. november 14. 6.; Feierlicher Abschluss der Jugendschulung in Ivandarda. *Deutsche Zeitung*, 1940. november 15. 2.; Jugendschulung in Almamellek. *Deutsche Zeitung*, 1940. december 3. 6. A baranyai tanfolyamokról lásd pl. a következő feljegyzéseket: MNL BaML IV 401. a. 637/1940. Baranyavári járás főszolgabírája Baranya vármegye főispánjának. Villány, 1940. dec. 5.; MNL BaML, IV 401. a. 36/1941. Baranya vármegye főispánja a magyar kir. belügyminiszternek, 1941. febr. 14.; MNL BaML, IV 401. a. 53/1941. A pécsvárad járás főszolgabírája Baranya vármegye főispánjának. Pécsvárad, 1941. jan. 24.

¹⁴ BAArch, Reichsorganisationsleiter der NSDAP, Presseauschnittsammlung – Ungarn: Band 4. (a továbbiakban: NS 22/111), Außendeutscher Wochenspiegel. Folge 19. 1941. máj. 10.; Unsere Jugend an der Schwelle des neuen Jahres. *Deutsche Zeitung*, 1941. január 3. 4.; Jugendschulung des „Volksbundes“ in Westbaranya. *Deutsche Zeitung*, 1940. november 24. 5.

második felében és szeptember elején pedig két csoportban további 100 leendő ifjúsági vezető tett háromhetes látogatást Németországban, Artur Axmann, birodalmi ifjúságvezető meghívására.¹⁵ Ezekre az utakra többnyire a falvakból toborozták a résztvevőket, mindenholnban általában egy-két embert.

A csendőrség jelentései szerint a Volksbund által szervezett tanfolyamokon, találkozókön résztvevő fiatalok hazatérve aktív szervező tevékenységbe kezdtek: terjesztették a Volksbund sajtótermékeit, a fiatalság körében előfizetőket gyűjtöttek, tagokat toboroztak, mások a lapok anyagából felolvasó délutánokat tartottak a fiatalságnak. A csendőrség a következőképpen értékelte az ifjú bajtársak tevékenységét: „A budapesti 'Jungkameradschaft' tanfolyamon részt vett egyének tevékenysége általában abban nyilvánul meg, hogy a sváb ifjúságban felébrednek a faji öntudatot és azokat a VDU [Volksbund – V. Zs.] kebelében működő ifjúsági csoportnak megnyerjék. Ezzel kapcsolatban dicsőítik a Harmadik Birodalom hatalmát és annak közelmúltban elért eredményeit. Ezzel akarják elérni, hogy a svábok büszkén vallják magukat németeknek. Szerintük az nem szegény, hanem dicsőség. Sűrűn hangoztatják, hogy csak németül beszéljenek egymással. Erős propagandát folytatnak a VDU sajtója érdekében, hangoztatva, hogy az ő érdekeiket csak az képviseli.”¹⁶

1941 nyarán tömegessé váltak a Volksbund ingatlanvásárlásai, amelyeknek az volt a célja, hogy minden településen legyen a helyi csoportnak helyisége, német háza (Haus vagy Heim). 1940 végétől vannak forrásaink arra, hogy megkezdődött az otthonok berendezése. A helyiségek kialakítása látványosan előmozdította a szervezkedést. A szervezettség szintje persze településenként nagyon eltérő volt; néhol csak vasárnap tértek be a tagok az egyesületi helyiségbe, de volt, ahol minden este sor került valamilyen összejövetelre. Mágocson például a leányok és az asszonyok hetente háromszor, a legények pedig kétszer jártak az otthonba: énekeltek, felolvasásokat hallgattak, rádióztak.¹⁷ Pilisvörösváron a leányok hetente egyszer, a fiúk hetente kétszer jöttek össze, Nagykovácsiban 1941-ben már háromszor mentek a fiatalok az otthonba. Soroksáron négy alkalommal,

¹⁵ MNL BaML IV. 410. a. 53. d. 1941. A Hegyháti járás főszolgabírája Baranya vármegye főispánjának. Sásd, 1941. aug. 2.; MNL OL Miniszterelnökség, Nemzetiségi és kisebbségi osztály iratai (a továbbiakban: K 28), K 28-1944-194-M.E.-B-15162. Nemzetiségi és ezzel kapcsolatos külpolitikai összesítő. Bp., 1941. júl. 25.; *Tilkovszky L.*: Ez volt a Volksbund i. m. 170.

¹⁶ MNL OL K 28 98. cs. K 28-198-1939-15164. Másolat. A Magyar Királyi Csendőrség Nyomozó Osztályparancsnoksága. 12.769. sz. 1939. márc. 14.; MNL BaML IV. 401. a. 70/1939. Baranya vármegye főispánja a belügyminiszternek. Pécs, 1939. febr. 18.

¹⁷ MNL BaML IV. 401. a. 210/1941. Baranya vármegye főispánja a belügyminiszternek. Pécs, 1941. júl. 2. Valamint A Hegyháti járás főszolgabírájának jelentései Baranya vármegye főispánjának: MNL BaML IV. 401. a. 637/1940. Sásd, 1940. nov. 30.; MNL BaML IV. 401. a. 1/1941. Sásd, 1941. jan. 2.; MNL BaML IV. 401. a. 817/1941. Sásd, 1942. jan. 2.; MNL BaML IV. 410. a. 53. d. 1940. Sásd, 1941. aug. 2.; MNL BaML IV. 401. a. 491/1942. Sásd, 1942. jún. 1.

teljes munkamegosztásban (nők, leányok, férfiak és fiúk) üzemelt a helyiség. Bonyhádön is külön-külön gyűltek össze az ifjak, a leányok és a férfiak. A gödrei Volksbund-otthonban úgy osztották be az időrendet, hogy szerdán az asszonyok, csütörtökön a lányok, pénteken a fiatal nős férfiak, szombaton pedig a fiúk jelentek meg. A pécsváradi járásban Palotabozsokon és Véménden volt a legaktívabb az ifjúsági élet, itt heti egy-két alkalommal tornagyakorlatokat tartottak, majd utána énekeltek.¹⁸ Mindez már a DJ megalapítása előtt is zajlott, ami arról tanúskodik, hogy az egyesületi élet alapjait jelentő rendszeres tevékenységek már ekkor meghonosodtak.

Budapesten az ifjúság elhelyezésére az Andrássy úton akart palotát vásárolni a Volksbund (sikertelenül), amelyben az összes kerületi DJ-alakulat elhelyezését tervezte. A magyar hatóságokat meglehetősen bosszantotta azonban az a magabiztosság, amellyel a Volksbund belekezdett egy olyan tagozata személyi és anyagi fejlesztésébe, amelynek alapszabályát az illetékes magyar minisztérium még jóvá sem hagyta.¹⁹ Baranyában például a szervezet Pécssett a Benyovszky utca 8. szám alatt meg is vett egy házat, amit kultúrházként használt, s ahol többek között az ifjúságot németre, dalokra stb. tanították.²⁰

A Volksbundnak a szervezet hatékony és gyors kiépítésébe vetett hitét mutatja (ami egyúttal a DJ megalapítását is előrevetítette), hogy 1941-ben elkezdett káderpolitikát alkalmazni. Ennek értelmében tagjait A-B-C csoportokba sorolta. Az A csoportba azok kerültek, akik a kezdetektől fogva 1941. február hóig folyamatos tagsági viszonyal rendelkeztek; közülük akarták kiválasztani a helyi csoportok első embereit, ifjúsági, leány- és asszonyvezetőit. A B csoportba az 1941. február 1. után tagságot nyerteket sorolták, őket már nem tartották olyan „értékesnek”, és csak szükség esetén lehetett belőlük vezető. A C-be a B csoport lezárása után jelentkezők tartoztak, őket a „kevésbé megbízható” jelzővel illették. A rendszerezés elvégzése miatt 1941 első felében egy időre a tagfelvételt is szüneteltették. Ez a nyilvántartás a fiatalságot illetően gyakorlatilag a németországi Hitlerjugend (HJ) rendszerének átvételét jelentette: ott a HJ kötelezővé

¹⁸ MNL PML IV. 401. a. 8/1941. Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye főispánja a belügyminiszternek. Bp., 1941. szept. 7., illetve Bp., 1941. okt. 25. és Bp., 1941. nov. 14.; Magyar Nemzeti Levéltár Tolna Megyei Levéltára (a továbbiakban: MNL TML), A Völgységi járás főszołgabírájának közigazgatási iratai (a továbbiakban: IV. 417. b.), 1927/1942. Hermine Faik leánykörzetvezető a völgységi járás főszołgabírájának. Bonyhád, 1942. ápr. 24.; MNL BaML IV. 401. a. 351/1941. A Hegyháti járás főszołgabírája a főispánnak. 1941. jún. 14.; MNL BML IV. 410. a. 53. d. 1940. A Pécsváradi járás főszołgabírája Baranya vármegye főispánjának a pángermán mozgalom ellenőrzéséről. Pécsvárad, 1941. okt. 6.

¹⁹ MNL OL K 28 96. cs. K 28-194-1941-B-15102. Nemzetiségi és ezzel kapcsolatos külpolitikai összesítő. 14.673. sz. Bp., 1941. júl. 25.

²⁰ MNL OL K 149-1941-651/9. Nemzetiségi és ezzel kapcsolatos külpolitikai összesítő. 14.673. sz. B. Kt. 1941. Bp., 1941. júl. 25.; MNL BaML IV. 401. a. 184/1941. M. kir. rendőrség pécsi kapitánysága a belügyminiszternek. Pécs, 1941. márc. 31.

tétele előtt, vagyis 1938 végéig belépett tagokat sorolták a Törzs-Hitlerjugendhez (Stamm-HJ). Romániában hasonlóan, az 1940-ig belépett tagok képezték a Törzs-Deutsche Jugend állományát.²¹ (A háborúban ennek a rendszernek már nem volt jelentősége.)

A Német Ifjúság engedélyezése

1941 kezdetén a Volksbund háza táján nagy optimizmussal és várakozással tekintettek az előttük álló esztendőre. Basch Ferenc ígéretet tett arra, hogy egy olyan ifjúsági szervezetet alakítanak a következő hónapokban, amely 6 éves kortól kezdve összefogja a német ifjúságot. A 6–10 évesek megszervezése terén azonban szerettek volna eltérni a birodalmi mintáktól, mivel Magyarországon elegendő német óvoda és iskola hiányában erre a korosztályra különösen nagy figyelmet kívántak fordítani.²² Az 1940-es év végén tartott egyik évzáró Volksbund-gyűlésen, Katymáron, Sziklai (Steinert) István pilisszentiváni tanító így foglalta össze a tervet: „Intelligens német nők 6 hónap alatt ki lesznek képezve és a gyermekek nevelését azok veszik át, nem kell nekik többé [magyar nyelvű – V. Zs.] óvodába járni.”²³

Basch fenti ígérete után pár nappal mégis úgy tűnt, hogy bizakodása elhamarkodott volt. 1941. január 19-én megjelent a Honvédelmi Minisztérium 70.000/1941. H. M. sz. rendelete, amelyet a német ifjúság kapcsán nehezen lehetett másként értelmezni, mint a DJ alapításának megakadályozására irányuló törekvésnek. De az is lehet, hogy a kormány az önálló német ifjúsági szervezetnek a népcsoport-egyezmény miatt elkerülhetetlenné váló engedélyezéséhez csupán jobb alkupozíciót kívánt teremteni magának. A rendelet az 1939. évi II. tc.-en alapult, amelynek a 13. § 2. bekezdése ellentmondott a népcsoport-egyezmény ifjúsági szervezet-alakítási opciójának, ugyanis leszögezte, hogy „A tizennyolcadik életévüket be nem töltött levontkötelesek az iskolai hatóságok felügyelete alatt álló egyesületeken, továbbá vallásos egyesületeken, valamint a Magyar Cserkészszövetség kötelékébe tartozó cserkészcsapatokon kívül egyesületnek vagy bármily más megjelölésű egyesületi jellegű szervezetnek tagjai nem lehetnek”. Ebből pedig az következett, hogy a Volksbund leendő ifjúsági szervezetébe

²¹ MNL OL K 28 108. cs. K 28-219-M.E.-1941-C-15186. A Magyar Kir. Csendőrség Központi Nyomozóparancsnoksága a miniszterelnöknek. Bp., 1941. jún. 13. Vö. BArch-LA, OstDok, 16/4. 1–7. Hans Ehri visszaemlékezése a romániai német ifjúságról.

²² Unsere Jugend an der Schwelle des neuen Jahres. Deutsche Zeitung, 1941. január 3. 4.; *Matthias Huber*: Die deutsche Jugendbewegung in Ungarn. Südostdeutsche Rundschau 1. (1942) 3. sz. 166–173., itt: 168.

²³ MNL OL K 149 651/9. d. K-149-1941-651f9. Nemzetiségi és ezzel kapcsolatos külpolitikai öszszesítő. 1624. sz. B.kt. 1941. Bp., 1941. jan. 24.

sem léphetnek be. Ezzel a honvédelmi miniszter a Volksbund ez irányú szervezkedését továbbra is gátolta. A miniszter szerint intézkedésének jogosságát a népcsoport-egyezmény azon passzusa (I. § 1. pontja) is alátámasztotta, amely előírta, hogy a Volksbund alszervezeteinek létrehozása csak a hatályos, odavonatkozó általános előírások figyelembevételével lehetséges.²⁴ „A magam részéről egyébként kívánatosnak tartom, hogy a németlakta területeken a leventeegyesületek erőteljes kifejlesztésével felvegyük a versenyt a német népcsoport szervezeteivel, hogy ezáltal a német ifjúságnak – legalább egy részét – elvonjuk a német szervezetek befolyása elől. A »Protokoll« [népcsoport-egyezmény – V. Zs.] aláírása óta a német népcsoport részéről egyre szaporodnak a leventeintézménnyel kapcsolatos túlkapasok, és az elkülönülést hirdető propaganda tevékenység egyre jobban fokozódik. Ezért felkérem Nagyméltóságodat, hogy a kérdés végleges rendezéséig is hasson oda, hogy a német népcsoport részéről a leventekötelezettséggel kapcsolatos törvények és törvényes rendelkezések betartassanak.”²⁵ Az említett rendelet 9. §-a tehát a törvény alapján kimondta, hogy a 18 éves kor alatti férfi ifjúság csak olyan szervezetekbe léphet be, amelyek iskolai felügyelet alatt állnak, egyházi jellegűek vagy a cserkészséghez köthetők. Más szervezetekben a tagság csak a Honvédelmi Minisztérium (HM) és a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium (VKM) engedélyével volt lehetséges.

A budapesti német követség HM-rendeletre is kitérő jelentésében megállapította, hogy a rendelkezés nemcsak közvetlenül lehetetlenítette el a DJ megalapítását, de közvetetten is, hiszen a Levente és a KALOT egyértelmű preferálásával a DJ leendő tagságát preventív módon is apasztani akarták. A kormány feltehetően abban reménykedett, hogy azt a fiataalt, akit ezekbe beszerveznek, később már nem lehet átcsábítani a DJ-hoz. A jelentés kifogásolta, hogy amíg a fiatalok leventejelvényt viselhetnek, addig Volksbund-jelvényt nem, s hogy a karlendítéssel való köszöntés is tiltva volt számukra. A birodalmi német képviselő szerint a Levente-egyesület német viszonylatban az asszimilációt támogatta, hiszen abban a magyar nyelvet használták, emellett „magyar világnézetet” terjesztett, nem is beszélve arról, hogy annyira igénybe vette a fiatalokat, hogy a német népiségi munkára már nem maradt idejük.²⁶

Berlinben szintén elégedetlenek voltak a rendelettel, de ott leginkább azt kifogásolták az ügyel kapcsolatban, hogy a nem magyar leventék képzése ugyan hivatalosan történhetett anyanyelven is, de ezt a lehetőséget a nemzeti nevelésre vonatkozó paragrafus nem igazán tükrözte. A német fővárosban úgy gondolták

²⁴ MNL OL K 28 110. cs. K 28-211-1940-L-17543. A honvédelmi miniszter a miniszterelnöknek a magyar–német kisebbségi megállapodás tárgyában. Bp., 1940. nov. 9.

²⁵ Uo.

²⁶ *Tilkovszky L.*: Ez volt a Volksbund i. m. 130.

– mint a későbbi tapasztalatok mutatták, nem ok nélkül –, hogy a magyarázatok szintjén és az erkölcsi nevelésben ugyan lehetővé vált az anyanyelv használata, a gyakorlatban a magyar mellett nem fog megférni egy másik nyelv alkalmazása is. Különösen sérelmezték, hogy az ifjaknak a „Szebb jövőt!” levontköszöntést a foglalkozásokon kívül, civilben is kötelezővé tette a rendelet. Az sem tetszett nekik, hogy a KALOT-ra és a Katolikus Leánykörök Szövetségére (KALÁSZ) nem vonatkozott a 18 év alattiak szervezésének tilalma.²⁷

A Volksbund nemcsak Berlint tájékoztatta, hanem a magyar kormánynak is jelezte kifogásait. Teleki Pál 1941. február 12-én fogadta a szervezet parlamenti képviselőit, Mühl Henriket, Brandt Jakabot és Keintzel Józsefet, akik felhívták a miniszterelnök figyelmét arra, hogy a HM rendelete lehetetlenné teszi számukra azt, hogy a német ifjúságot szándékaik szerint neveljék. Teleki kilátásba helyezte nekik, hogy egy újabb rendelettel enyhíti ezt a helyzetet, de teljesen elzárkózott az elől, hogy a német ifjúság katonai nevelését is a népcsoport vezetése vegye kezébe, mint ahogy az a Keintzel által hivatkozott Romániában történt.²⁸

Basch 1941. március 15-e alkalmából Budapesten tartott beszéde azonban bizonyítja, hogy a Volksbund valójában nem kételkedett abban, hogy a DJ megalapítása nagyon közel van. „Hogy az ifjúság milyen nagymértékben vesz részt mozgalmunkban, hogy milyen hatalmas sorban áll a napkorong alatt, legjobban bizonyítja az, hogy a Volksbund közel 100 000 tagja közül az ifjúsági mozgalom 22 000 tagot számlál. Az a felfogásunk, hogy az ifjúság kora nem a betöltött 18-ik esztendővel kezdődik, hanem előbb, jóval előbb. A tizennyolcadik évvel a mi népünk ifja már a férfikorba lép. Csodálkozhatik-e valaki azon, hogy olyan szívóssággal küzdünk ifjúságunkért? Nem. Mert miért harcol egy nép tulajdonképpen? Saját ifjúságáért. Mi a célja minden mozgalomnak? Ismét csak az ifjúság. Addig éppen ezért nem nyugszunk, míg meg nem kapjuk a jogot arra, hogy ifjainkat már egész kiskoruktól kezdve, saját szervezetbe, a 'Deutsche Jugend'-be gyűjthessük össze.”²⁹

Több mint fél évvel a népcsoport-egyezmény aláírása után a magyar kormány végül rászánta magát arra, hogy napirendre tűzze a német ifjúsági szervezet kérdését. Az 1941. március 21-ei kormányülésen több más kérdés mellett a DJ-ről is tárgyaltak. Hamar egyértelművé vált, hogy a legfőbb kérdés a DJ és a Levente leendő viszonya, ezért a kormány a szervezet engedélyezését összhangba

²⁷ BArch, NS 22/111. Außendeutscher Wochenspiegel, Folge 6. 14. 1941. febr.

²⁸ *Tilkovszky L.*: Ez volt a Volksbund i. m. 140.

²⁹ MNL OL K 28 95. cs. K 28-193-1942-15521. A magyarországi németiség életéből. (1941. március 15. – 1941. október 15.) Pécsi Egyetemi Kisebbségi Intézet, Osztálybeszámoló. 4. sz. 1941. dec. 15.; Auch die Jugend der Hauptstadt erwacht! Jungkamerad, 1941. április. 1–4., itt: 2.

kívánta hozni a Levente-törvénnyel és a HM-rendelettel.³⁰ A magyar fél ugyanis a Leventét továbbra is az egyik legeredményesebb eszköznek tartotta az egyre erősödő német „előretörés” megállítására.

Végül Basch reményei valóra váltak, mivel a 2320/1941. M. E. számú, a németajkú ifjúság iskolán kívüli gondozásáról szóló miniszterelnöki rendelet még aznap megszületett, s március 25-én ki is hirdették. A Német Ifjúság megalapítása ugyan lehetővé vált, de a szervezet törvényes keretek közötti működésének megteremtését csakis az alapszabályzat minisztériumi elfogadása zárhatta le, ami viszont – nyilvánvalóan nem minden hátsó szándék nélkül – 1942. februárig elhúzódott.³¹ A rendelet kiadását a magyarországi német követ gesztusértékűnek nevezte, mivel a magyar kormány azzal mind a magyarországi német népcsoport, mind pedig a birodalmi külügyminiszter óhajának eleget kívánt tenni. Berlinben természetesen jól tudták, hogy a birodalmi intervenció nélkül Budapest nem sok hajlandóságot mutatott arra, hogy tartsa magát a népcsoport-egyezményben vállalt kötelezettségekhez, s úgy látták, hogy a DJ engedélyezésének már korábban is magától értetődőnek kellett volna lennie a magyar kormány számára.³²

A miniszterelnöki rendelet kimondta, hogy a németajkú ifjúság iskolán kívüli gondozására és művelésére a leventeegyesületek mellett egyéb szervezetek is jogot nyernek, amelyeket erre jogszabály hatalmaz fel. Az ilyen szervezetek a VKM és az 1939. évi II. tc. 13. §-ának 2. bekezdésében foglalt rendelkezés alapján az iskolai hatóságok felügyelete alatt állnak. A rendelet 2. §-a rendelkezett arról, hogy a Volksbund az iskolán kívüli gondozás és művelés céljára egyesületi jellegű szervezetet vagy szervezeteket alapíthat, amely(ek) alapszabályzatát a VKM hagyja majd jóvá. Az így létrehozandó ifjúsági szervezetnek csak olyan személy lehetett a tagja, aki magát a német népcsoporthoz vallónak érezte, és azt a Volksbund is elismerte. A Volksbund céljainak megfelelően a rendelet lehetőséget biztosított a 18 éves kor alatti fiatalok szervezésére is, amennyiben törvényes képviselőjük a Volksbund tagja volt. A leventekötelezettség alá eső tagok kötelesek voltak tagságukról a helyi leventeparancsnokot, a tanintézetek kötelékébe tartozók az iskolai hatóságokat

³⁰ Die Frage der volksdeutschen Jugendorganisation vor dem Ministerrat. Deutsche Zeitung, 1941. március 22. 3.

³¹ MNL OL K 28 110. cs. K 28-211-1940-L-17543. (A teljes mappa ezzel a kérdéssel foglalkozik.); Az IHNETOV munkanaplója. Vitéz Bélydy Alajos vezérezredes Hadtörténelmi Levéltárban őrzött irataiból. Szerk. Blasszauer Róbert. Bp. 2002. 19., 33–36.; *Gergely F – Kiss Gy.*: Horthy leventéi i. m. 234.; *Donáth Péter*: Iskola és politika. Az állami német nemzetiségi tanítóképzés magyarországi történetéhez 1919–1944. Bp. 1996. 99.; Akten des Volksgerichtsprozesses gegen Franz A. Basch i. m. 286. A DJ volt a második alszervezet a Német Népcsoport után, amelynek a Volksbund betervezte az alapszabályzatát.

³² Politisches Archiv des Auswärtigen Amtes (a továbbiakban: PA AA), Inland II. Geheim – Ungarn: Allg. – Einzelfälle 1938-1944 (a továbbiakban: R 100 958), E227040 Vortragsnotiz der Abteilung Deutschland für den Reichsaußenminister. [1941. november].

értesíteni. A leventeszolgálaton kívül és polgári ruházat viselése esetén a rendelkezések engedélyezték a Volksbund-, illetve az ifjúsági jelvény viselését.

A Volksbund ifjúsági szervezetének ellensúlyozására a rendelet lehetővé tette, hogy a Levente-egyesületek német nyelvű tagozatokat létesítsenek, amelyek számára a honvédelmi miniszter akár külön köszönési módot is megállapíthatott, amelyet az abba tartozó leventék a kötelező leventekiképzésen kívül használhattak. A 18. életévüket be nem töltött ifjak, akik vállalták a Volksbund ifjúsági szervezetének tagságát, nem vehettek részt a Levente-egyesületek, illetve azok német tagozatainak munkájában, és azoknak tagjai sem lehettek. Az ő részükre a Levente-köszöntés csak az adott korosztályba tartozó minden magyar állampolgár számára kötelező Levente-kiképzés alkalmával volt előírva. A Levente-egyesületi tagság megtiltása ugyanis nem jelentette azt, hogy a heti 4 órás, Levente-gyakorlatokon ne lett volna továbbra is előírás a részvételük. A rendelet végrehajtásáról a vallás- és közoktatásügyi miniszter a honvédelmi miniszterrel együtt gondoskodott.³³

A Volksbund továbbra is el akarta érni, hogy a DJ alapszabályzatába vegyék bele, hogy annak tagjai semmilyen más ifjúsági szervezetnek ne lehessenek tagjai, vagyis a Levente-szervezetnek sem. Ez a követelés azonban már elfogadhatatlan volt a magyar fél számára, s a kialakult véleménykülönbség azzal fenyegetett, hogy a DJ alapszabályzatát jóvá sem fogják hagyni. Ebben a kérdésben nem sikerült előre lépni sem Bély Alajosnak, az ifjúság honvédelmi nevelése és a testnevelés országos vezetőjének (IHNETOV) berlini tárgyalásain, sem pedig a szeptember 26-ai Bárdossy–Basch megbeszélésen.³⁴

A budapesti német követség, valamint a *Deutsche Zeitung* és a *Völkischer Beobachter* az addigi előrelépést elismerve felhívta a figyelmet azokra az anomáliákra, melyek révén a német ifjúság ügyében kusza helyzet alakult ki, s nem rejtették véka alá nemtetszésüket bizonyos szabályozásokat illetően. Ezek közé tartozott a VKM felügyeleti joga, továbbá az az előírás, mely szerint csak Volksbund-tagok gyerekei léphettek be a szervezetbe, s ők is csak szülői engedéllyel. Ugyancsak aggályosnak tartották a belépési szándék kötelező jelzését a Levente-parancsnoknak és az iskolai hatóságnak, a német köszönés ügyét, az egyházi szervezetekkel való kivételezést, a várható súrlódásokat a Leventével, s hogy más szervezetek is jogot

³³ MNL OL K 28 95. cs. K 28-193-1942-15521. A magyarországi németiség életéből. (1941. március 15. – 1941. október 15.) Pécsi Egyetemi Kisebbségi Intézet, Osztálybeszámoló. 4. sz. 1941. dec. 15.

³⁴ Zur Frage der deutschen Jugend in Ungarn. *Deutsche Zeitung*, 1941. március 28. 1.; Das Leventegesetz im Widerspruch mit dem Wiener Volksgruppenvertrag. *Volk im Osten* 1. (1941) 5. sz. 44–45.; *Tilkovszky Loránt*: Hét évtized a magyarországi németek történetéből. Bp. 1989. 118.; *Donáth P.*: Iskola és politika i. m. 103.; *Tilkovszky L.*: Ez volt a Volksbund i. m. 169–170.

kaptak a német fiatalok szervezésére, ami ismét csak az egyezményben lefektetett Volksbund-kizárolagosságot kérdőjelezte meg.³⁵

Miközben a magyarországi és a birodalmi német fél – fenntartásokkal ugyan, de – elismerte az előrelépést, egyes magyar körök a rendeletet, de főleg az általa lehetővé tett folyamatokat túlságosan is nagy engedménynek tartották. Szerintük a rendeletnek az volt a legkárosabb hatása – s ebben figyelmen kívül hagyták a leventekötelezettség további fennállását –, hogy ezután a német nemzetiségű ifjak a katonai szolgálat eléréséig semmiféle kapcsolatba nem kerülnek a magyar állammal, hiszen a Volksbund már iskolákkal is rendelkezett, s a magyar hatóságok így az oktatás terén sem foglalkozhattak az érintettekkel. Ebből pedig nem következhet más – mondták –, mint hogy tömegesen „vesznek majd el” a német fiatalok a magyarság számára, mert megszűnik ezáltal az asszimiláció lehetősége is. Az ifjúság ilyen szellemben való nevelése pedig szerintük megalapozza a német népcsoport vezető rétegének és ezáltal a teljes népcsoportnak a megerősödését.³⁶ Miközben ez az érvelés hasonlított a Volksbund érvelésére, csak fordított előjellel, leleplezte a tényleges magyar etnopolitikai szándékokat is, amelyek valóban olyan kihívás elé kerültek, mint ezt megelőzően csak ritkán.

A gyakorlat hamar igazolta, hogy a német ifjúság helyzetének rendezése során a leventekérdés valóban kulcsfontosságú üggyé válik. A leventeegyesületekre vonatkozó paragrafust sok helyütt rosszul értelmezték, mivel a német ifjak már a kötelező leventeórákon sem jelentek meg. Így a Volksbund kénytelen volt a *Deutsche Zeitungon* keresztül felhívni a német fiatalok figyelmét arra, hogy a továbbra is kötelező gyakorlatokon pontosan és fegyelmezetten részt kell venniük.³⁷ Az ifjú bajtársak működése azonban szabálykövetés esetén is kikezdte a Levente-intézmény addigi stabil helyzetét, mivel problémát okozott, hogy egyre több levente lépett be a Volksbundba, akik a Levente-foglalkozásokon is német egyenruhájukban, illetve jelvényeikben jelentek meg. Ez ugyan a szabályzatok szerint tilos volt,³⁸ a DJ-t engedélyező miniszterelnöki rendelet viszont lehetővé tette. A probléma valójában nem is a szabály megszegéséből fakadt, hanem abból, hogy a nyilvánvalóan kihívó magatartás nemritkán összeütközést generált a

³⁵ Ein Anfang ist gemacht. *Völkischer Beobachter*, 1941. március 27.; *Volksdeutsche Jugend in Ungarn*. *Völkischer Beobachter*, 1941. március 27.; *Zur Frage der deutschen Jugend in Ungarn*. *Deutsche Zeitung*, 1941. március 28. 2.; *Tilkovszky L.*: Ez volt a Volksbund i. m. 144.

³⁶ MNL OL K 28 95. cs. K 28-193-1942-15521. A magyarországi németiség életéből. (1941. március 15. – 1941. október 15.) Pécsi Egyetemi Kisebbségi Intézet, *Osztálybeszámoló*. 4. sz. 1941. dec. 15.

³⁷ Wichtige Mitteilung an die volksdeutsche Jugend Ungarns. *Deutsche Zeitung*, 1941. március 28. 4.; *Huber, M.*: Die deutsche Jugendbewegung in Ungarn i. m. 170.; *Die Lage*. *Ungarn. Nation und Staat* 14. (1940) 8. sz. 271.

³⁸ „A leventék [...] különösen politikai, polgári vagy társadalmi egyesület jelvényét a kötelező leventekiképzés alatt és a levente egyesületi tevékenységük közben” nem viselhetik. MNL OL K 28 110. cs. K 28-211-1940-L-17543. A honvédelmi miniszter a leventék jelvényviseléséről. Bp., 1940. júl. 25.

magyar nemzetiségű leventékkel. Súlyosabb esetben a Volksbund-tagok és maguk a német nemzetiségű fiatalok is nyíltan a Levente-intézmény és a magyar hatóságok ellen izgatták a német származású leventéket.³⁹

A Volksbundot kevésbé foglalkoztatták a német ifjúsági szervezettel szemben megfogalmazott magyar aggályok, s a rendelet kihirdetése után azonnal hozzáláttak az előkészületekhez, amelyek a szervezési irányelvek kiadásával vették kezdetüket, majd az országos ifjúsági nap megrendezésével zárultak. A miniszterelnöki rendelet életbe lépése után az Országos Ifjúságvezetőség rövid időn belül, már 1941 májusában kiadta a DJ szervezési irányelveit, amelyekben deklarálta, hogy a DJ a Volksbund egyetlen ifjúsági szervezete, amely mint tagozat az országos ifjúságvezető révén a népcsoportvezető alárendeltségében végzi tevékenységét, s így módon a szervezet egyedüli feladata – a birodalmi HJ-hez hasonlóan – a német ifjúság teljes népiségi, világnézeti (a szándékok szerint nemzetiszocialista) és testi nevelése. A DJ-re vonatkozó szervezési irányelvek egyúttal kiegészítették a Volksbund szervezeti szabályzatát is.⁴⁰

A rendelet kihirdetése után a szervezet megalapítását célzó tanfolyamok töretlen lendülettel folytak tovább. Ezekhez a Volksbundon belül nagy reményeket fűztek, s úgy ítélték meg, hogy most már itt az ideje az egységességre is nagyobb gondot fordítani. Az 1941. áprilisi négy budapesti tanfolyam során a Volksbund szinte minden helyi csoport ifjúsági vezetőjét alávetette párnapos eligazításnak, hogy országszerte egységes keretet biztosítson az ifjúság összefogására. „Ha egy német településre érkezünk, azonnal észre lehet venni, hogy a helyi ifjúsági vezető részt vett-e tanfolyamon vagy sem”⁴¹ – kommentálta a *Deutsche Zeitung* a tanfolyamok eredményességét.

Úgy tűnik, hogy mind a Volksbund, mind pedig a DJ esetében jelentős diszcrepancia lehetett a helyi csoport formális megalakítása és a tényleges, jogszerű egyesületi élet között. A német falvakban az otthonokban eltöltött idő mellett

³⁹ MNL BaML IV. 401. a. 317/1940. Baranya vármegye főispánja a belügyminiszternek. 1940. aug. 1.; MNL BaML IV. 401. a. 326/1940. Baranya vármegye főispánja a belügyminiszternek. 1940. aug. 12.

⁴⁰ MNL OL K 28 107. cs. K 28-1941-19578. Organisationsrichtlinien der DJ. 1941. május; „A DJ meg akarja teremteni az új német embert. Azt akarja, hogy a mellénk álló ifjak szűrke masszájából egy hatalmas szervezet legyen, elhivatottan és arra képesen, hogy olyan formákat és utakat keressen és találjon, amelyek elvezetnek ehhez az új német emberhez, a nemzetiszocialistához. Ifjúságunknak meg kell tanulnia harcosnak és munkásnak lennie, és ha e kettőt a legmagasabb teljesítmény szintjén összekapcsolja, akkor elérte a célját.” [A szerző fordítása.] *Huber, M.*: Die deutsche Jugendbewegung in Ungarn i. m. 168.

⁴¹ MNL OL K 63 199. cs. K 63-1941-21/7-I. Jelentés a külügyminiszternek. Kivonatos másolat a 10299/1941. VII. res. sz. iktatmányból. Bp., 1941. aug. 8.; *Donáth P.*: Iskola és politika i. m. 100.; *Tilkovszky L.*: Ez volt a Volksbund i. m. 192.; „Du bist ein Deutscher!” Eröffnung der vierten Ortsjugendführerschulung in Budapest. *Deutsche Zeitung*, 1941. április 19. 4.; Jugendarbeit im Zeichen des Frühlings. *Deutsche Zeitung*, 1941. április 25. 4.

egyelőre továbbra is a szokásos falusi összejöveteleket komponálták át – minden jogi keret nélkül – Volksbund-, illetve DJ-rendezvényekké. A tevékenység sem igen változott meg egyelőre, vagyis az összejöveteltek ténylegesen egyesületi tevékenységnek sem voltak tekinthetők. A változás a törvényes bejelentés után kezdődhetett meg, s onnantól kezdtek a hatóságok is jobban érzékelni, hogy már nem csupán a Volksbund, hanem a DJ is aktív a településeken. Csak ritkán fordult elő, hogy a Volksbund ifjúsági csoportja, a DJ hivatalos megalapítása előtt egy helyi csoport ünnepélyes keretek között jött volna létre, mint például Hartán 1941 júniusában, ahol a gyűlést színdarab és egyéb műsorszámok előzték meg.⁴²

Mivel a kormányrendelet a Volksbundhoz kötötte a DJ működését, s annak csak a Volksbund-tagok gyerekei lehettek rendkívüli tagjai, éppen az elkövetkező egy évre esett a Volksbund utolsó növekedési szakasza. Ez a növekedés részben a népcsoport-egyezmény által biztosított nagyobb szabadságnak és a konkurens MNNE megszűnésének, részben pedig az újabb revíziós eredményeknek volt köszönhető. Budapest környékén, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegyében, különösen a szentendrei járásban, valamint Somogy vármegyében a Volksbund helyi csoportjai is ekkor alakulhattak csak meg. A Volksbund szervezése gyakorlatilag párhuzamosan haladt az ifjúság megszervezésével. Az 1941-ben visszatért Bácskával és Baranya-háromszöggel a sokkal jobban megszervezett Kulturbund a baranyai Volksbund égisze alákerült. (Pélmonostoron és Baranyaszentistvánon például a németiség 100%-a a szervezet tagja volt.) A jó szervezettséget a hatóságok annak tudták be, hogy ott mindenki azt várta, hogy a terület német fennhatóság alá kerül majd. A fejlemények ezért nagy csalódást okoztak a német lakosság körében, hiszen a magyar hadsereg vonult be a területekre. A Kulturbund tagjai kezdetben hangot is adtak nemtetszésüknek.⁴³

Mivel a délidéken a német szervezet által használt hangnem érezhetően keményebb volt, mint Magyarországon, az ide látogató Volksbund-vezetők a Kulturbund sikeres integrációja érdekében és az itteni szokásokhoz alkalmazkodva maguk is felvállalták a radikálisabb hangütést. Mischung Konrád⁴⁴ Albertfalun 1941 októberében például a következőket mondta: „Mi, németek elindultunk azon az úton, melyet megkezdtünk a volt Jugoszláviában, és ne feledjétek, ahol

⁴² MNL PML IV. 401. a. 8/1941. A Dunavecsei járás főszolgabírája Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye főispánjának. Dunavecse, 1941. jún. 30.

⁴³ MNL BaML IV. 401. a. 544/1941. A Baranyavári járás főszolgabírája Baranya vármegye főispánjának. Villány, 1941. szept. 8.

⁴⁴ Ügyvéd (1904–1942). 1934-től az MNNE végrehajtó bizottságának tagja, a Népi Német Bajtársak, majd a Volksbund meghatározó alakja Baranya megyében (Mohács). A Volksbund mohácsi körzetének és baranyai területének vezetője. 1939-ben a kormánypárt színeiben indult a parlamenti választáson, de nem jutott be a törvényhozásba. 1941-től a Volksbund által alapított Pécsváradi Takarékpénztár és Bank alelnöke.

egy német ember él, az a föld Németországot jelenti. Ha Horthy, Magyarország kormányzója azt akarja, hogy mi németek lojálisak legyünk Magyarországgal szemben, akkor nekünk több jogot kell adni, mint a magyarnak, mert mi germánok vagyunk és a kultúrát mi hoztuk ki Magyarországra, tehát mi joggal felette érezzük magunkat.”⁴⁵ Az erdélyi és bácskai területek német lakossága más úton haladt, mint a trianoni Magyarország németsege, hiszen a magyar állam iránti lojalitásuk a megelőző több mint két évtized alatt nyilvánvalóan megszűnt, Romániából és Jugoszláviából kiszakadva pedig nem maradt más számukra, mint új identifikációt keresni a nagynémet népközösségben. Ez a körülmény viszont a Volksbund belső és külső konfliktusainak eshetőségét jelentősen megnövelte.

1941 tavaszától a Volksbund már olyan tanfolyamokat tartott, amelyeken minden területről középiskolát végzett személyek vettek részt. Nem sokkal az országos ifjúsági nap megtartása előtt tehát már folyt a középszintű vezetők képzése és felkészítése is. Az előkészületekből a lányok is kivették a részüket, számukra is hasonló tanfolyamokat szerveztek.⁴⁶ (A lányok rendezvényeiről a Volksbund sajtója alig emlékezett meg.) A megélnékült aktivitást az is jól mutatja, hogy közvetlenül a DJ hivatalos zászlóbontása előtt egy sor színjátzó csoportot (előadó-csoportot, Spielschar) is alakítottak.⁴⁷

A mágocsi országos ifjúsági nap – a DJ megalapítása

A Mühl Henrik által felügyelt előkészítést követően a Német Ifjúság régóta várt ünnepélyes megalapítására 1941. június 29-én került sor a Baranya vármegyei Mágocson, az ifjúsági mozgalom egyik fellegrárában, a Hátság-Völgység-tengelyének északi szegletében, az országos ifjúsági nap (Landesjugendtag) keretében. Az ország minden részéből érkeztek német fiatalok a településre. A Volksbund ifjúsági szervezkedésébe bevont fiataloknak több mint a fele jelen volt, 12 000 fő, akik már hetek óta énekléssel, gyakorlatokkal, meneteléssel készültek a nagy eseményre.⁴⁸ Képviselettel magát több oktatási intézmény is,

⁴⁵ MNL BaML IV. 410. a. 53. d. 1941. A Dárdai járás főszolgabírája Baranya vármegye főispánjának a német nemzetiségi mozgalmak ellenőrzéséről. Dárda, 1941. nov. 3.

⁴⁶ MNL OL K 149 651/9. d. K-149-1941-651f9. Nemzetiségi és ezzel kapcsolatos külpolitikai összefoglaló. Német. 11173. sz. B.kt. 1941. Bp., 1941. jún. 6.; Gewaltige Kundgebung der deutschen Jugend in Ungarn. Erster Landesjugendtag der deutschen Jugend in Ungarn ein durchschlagender Erfolg. Deutsche Zeitung, 1941. július 1. 6.

⁴⁷ MNL OL K 149 651/9. d. K-149-1941-651f9. Nemzetiségi és ezzel kapcsolatos külpolitikai összefoglaló. Német. 10733. sz. B.kt. 1941. Bp., 1941. máj. 30.; MNL BaML IV. 401. a. 328/1941. A Hegyháti járás főszolgabírája Baranya vármegye főispánjának. Sásd, 1941. jún. 1.

⁴⁸ Auf zum ersten Landesjugendtag in Magocs am 29. Juni 1941. Deutsche Zeitung, 1941. június 5. 4. Huber egy cikkében már 15 000 ifjú részvételéről beszél. Vö. Huber, M.: Die deutsche Jugendbewegung in Ungarn i. m. 167.; Landesjugendtag in Magotsch. Volk im Osten 1. (1941) 9. sz.

többek között a Jakob Bleyer Gimnázium és a szászrégeni Stefan Ludwig Roth Intézet is. Dél-Bácskából 200 fős barnainges csapat vett részt fúvós együttesel, Erdély 180 fiatalot küldött, de csoportosan képviseltette magát Szatmár és Kárpátalja is. A német beszámolók szerint minden „német településről” legalább egy fő érkezett Mágocsra. Az ifjúságon kívül 8000 Volksbund-tag is részt vett a rendezvényen, így összesen 20 000 fős összejevetelen alakult meg a DJ.⁴⁹

A dél-magyarországi, sváb-törökországi részeken kívül az esemény nem kellett különösebben nagy feltűnést. Általában csupán az ifjak elutazását regisztrálták, de néhol még azt sem. A Buda-környéki járás főszolgabírája például csak annyit érzékelt a történetekből, hogy „Budakeszi községből a Volksbundnak 12 tagja Mákocs (sic!) községbe rándult, ahol a Volksbundnak valami országos ünnepe volt az elmúlt hónapban”.⁵⁰ A belügyminiszternek készített összesítő készítői sem voltak igazán tisztában a rendezvény horderejével, mivel ezekben is csak egy nagyszabású ifjúsági ünnepélyről számoltak be.⁵¹

Ami a konkrét helyi előkészületeket illeti, az ünnepség színhelyének kiválasztására és berendezésére rendszolgálatot (Ordnungsdienst) hoztak létre, amely kialakította a felvonulásra szánt teret, körülötte pedig felállította a zászlótartó oszlopokat. A mező közepén tribünt emeltek, mögötte hatalmas transzparensen egy napkorong – a Volksbund jelképe – és egy óriási DJ-zászló volt látható. Az ünnepségen a tribünön helyezkedtek el a dobosok és a harsonások, tőlük balra és jobbra pedig a népcsoport-vezetőség és a vendégek. A tribün előtt a középső üres sávtól balra sorakoztak fel a fiúk, jobbra pedig a lányok. A távolról érkező résztvevőket a falu házaiban szállásolták el, s minden háznál táblák jelezték, hogy honnan érkeztek oda a vendégek. A rendezvényen magyar és birodalmi német vendégek is tiszteletüket

62–63.; *Tilkovszky L.*: Hét évtized i. m. 140.; MNL BaML IV. 401. a. 398/1941. A Hegyháti járás főszolgabírája Baranya vármegye főispánjának. Sásd, 1941. júl. 1.

⁴⁹ Der Auftakt zum Landesjugendtag. Die Jugend aus allen Gauen auf dem Weg nach Magocs. Deutsche Zeitung, 1941. június 29. 5.; Das Deutschtum in Ungarn. Ostkundliche Studie für Schulen und Jugendgruppen. Deutsche Jugend des Ostens. Bundesgruppe der deutschen Jugend aus Ungarn. Schriftenreihe „Unser Arbeitsbrief”, Heft 6. 66–71.; Gewaltige Kundgebung der deutschen Jugend in Ungarn. Erster Landesjugendtag der deutschen Jugend in Ungarn ein durchschlagender Erfolg. Deutsche Zeitung, 1941. július 1. 5.; Erster Landesjugendtag der deutschen Jugend in Ungarn. Jungkamerad, 1941. július. 1–5.; MNL OL K 28 95. cs. K 28-193-1942-15521. A magyarországi német-ség életéből. (1941. március 15. – 1941. október 15.). Pécsi Egyetemi Kisebbségi Intézet, Osztálybeszámoló. 4. sz. 1941. dec. 15. A helyi jelentés összesen 19 000 főről, közülük 11 000 fős ifjúságról számolt be. MNL BaML IV. 401. a. 390/1941. Baranya vármegye főispánja a belügyminiszternek. Pécs, 1941. júl. 3.

⁵⁰ MNL PML IV. 401. a. 8/1941. A Buda-környéki járás főszolgabírája Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye főispánjának. Bp., 1941. júl. 5.

⁵¹ MNL OL K 149-1941-651/9. Nemzetiségi és ezzel kapcsolatos külpolitikai összesítő. 10.733. sz. B. Kt. 1941. Bp., 1941. máj. 30.

tették, köztük Dr. Medel a budapesti német követség, Ettinger (Oberbannführer) pedig a berlini Birodalmi Ifjúságvezetőség képviselőjében.⁵²

A külsőségek, a zászlók, a harsonások és a jelképek markáns alkalmazása a korszak bármelyik hasonló rendezvényére jellemző volt, leginkább mégis a Hitlerjugendhez hasonló birodalmi mintáknak felelt meg, még ha azokkal összevetve természetesen kissé szegényesnek tűnt is. Az ünnepségsorozat lefolyása azonban már valóban emlékeztetett a Németországban megszokott grandiózus ifjúsági rendezvényekre.

Az országos ifjúsági nap előestéjén a magyarországi németység körében nem különösebben ápolts szokásként ünnepi beszédekkel tarkított (Schlitt Ádám,⁵³ Kirsch Mátyás,⁵⁴ Basch Ferenc) napfordulóünnepet tartottak 5800 ifjú és 3600 Volksbund-tag részvételével.⁵⁵ Az esemény fénypontját jelentő nagygyűlés másnap fél tízkor a zászlók bevonulásával, valamint a magyar nemzeti és a Volksbund-himnusszal vette kezdetét. A helyi jelentés kiemelte, hogy mindössze egy foltozott, kopott magyar zászló volt látható az ünnepségen. Christ János területi ifjúságvezető köszöntő szavai után a gyűlés fő szónokaként Kirsch szólt az egybegyűltekhez. Beszédében megemlítette Németország, a Führer, az NSDAP érdemeit és kiemelte az általuk hozott áldozatokat, majd méltatta az ifjúságot, amely harcba szállt németységéért. Beszélt a nemzetiszocialista nevelés fontosságáról, amelyet a népcsoport vezetősége a jelenlévő, általa 25 000 fősnek mondott tömegén túl a németység teljes, kétszázezres ifjúságára is ki kívánt terjeszteni, 6 és 24 év között. Az addig elért eredmények ismertetése után kitért a tervekre is, főként az ifjúsági otthonok és szállók felállítására és felszerelésére, a szervezet számára megfelelő emberek kiválasztására, a sportfelügyelők és énekelőfelügyelők

⁵² Der Auftakt zum Landesjugendtag. Die Jugend aus allen Gauen auf dem Weg nach Magocs. Deutsche Zeitung, 1941. június 29. 5.; Gewaltige Kundgebung der deutschen Jugend in Ungarn. Erster Landesjugendtag der deutschen Jugend in Ungarn ein durchschlagender Erfolg. Deutsche Zeitung, 1941. július 1. 5–7.

⁵³ Schlitt Ádám (1913–1990) Budapesten és Debrecenben Bleyer és Huss professzoroknál folytatott egyetemi tanulmányokat, ez idő alatt a Suevia tagja lett. A Volksbund megalakulása után az Országos Kultúrhatóság vezetője, 1941-től a Német Népsegély vezetője. 1945 után gimnáziumi tanárként dolgozott. A Suevia Pannonica értelmiségi egyesület egyik alapítója, 1986-ig elnöke.

⁵⁴ Kirsch Mátyás – az országos ifjúságvezető helyettese, Huber katonai szolgálatának idején országos ifjúságvezető.

⁵⁵ Gewaltige Kundgebung der deutschen Jugend in Ungarn. Erster Landesjugendtag der deutschen Jugend in Ungarn ein durchschlagender Erfolg. Deutsche Zeitung, 1941. július 1. 5–7. Uo. 5.; Das Programm zum Landesjugendtag. Deutsche Zeitung, 1941. június 28. 4.; MNL OL K 28 95. cs. K 28-193-1942-15521. A magyarországi németység életéből. (1941. március 15. – 1941. október 15.) Pécsi Egyetemi Kisebbségi Intézet, Osztálybeszámoló. 4. sz. 1941. dec. 15. A helyi jelentés összesen 8000 jelenlévővel számolt, köztük kb. 5000 ifjúval. MNL BaML IV. 401. a. 390/1941. Baranya vármegye főispánja a belügyminiszternek. Pécs, 1941. július 3.

(Sportwart, Singwart) kiküldésére, valamint az Országos Ifjúságvezetőség kiépítésének feladatára.⁵⁶

A főispáni hivatal megfigyelője előkészített provokációnak, a magyar állam egysége elleni durva támadásnak tartotta – joggal –, hogy Kirsch beszéde alatt egy csoport az „egy nép, egy birodalom, egy vezér” mondatot skandálta.⁵⁷ Ezt az incidenst később, az ellene lefolytatott népbíróági perben maga Basch is megerősítette, s a történeteket azzal magyarázta, hogy ez volt az első olyan nagygyűlés, amelyen már részt vettek a Magyarországhoz nemrég visszatért, a trianoni Magyarország németjeinél radikálisabb bácskai németiség képviselői is. Azt is elmondta, hogy közvetlenül az ünnepség után Bárdossy miniszterelnök Pataky államtitkáron keresztül felszólította, hogy adjon magyarázatot a Mágocson történetekre. Bárdossynak ugyanis nem tetszett, hogy a rendezvényen túlságosan hangsúlyos szerepet kapott a nemzetiszocializmus és a hitlerizmus dicsőítése.⁵⁸ Az ifjúsági napról készült jelentés azt is kifogásolta, hogy túl gyakran hangzott el a német himnusz és a Horst Wessel dal.⁵⁹ A hősi emlékmű közelében megrendezett díszfelvonuláson pedig a koszorút állítólag nem is az emlékműre helyezték, hanem Basch lábai elé, amit a jelentést készítő személy ugyancsak felháborítósnak tartott.⁶⁰ A számonkérésre Basch – lojalitását jelezve – felajánlotta lemondását a miniszterelnöknek (erre korábban is volt már példa), de az ezt nem fogadta el, mivel – úgymond – nem vonta kétségbe Basch eredendően jó szándékát.⁶¹

A lemondás felajánlásának oka azonban nem kizárólag a Mágocs kapcsán felmerült kritika volt. Basch ekkorra ugyanis nagyon nehéz helyzetbe került. Az erdélyi, majd különösen a délvidéki területek visszatérése immár nemcsak a Volksbund, hanem a DJ kapcsán is felvetette azt a nehezen kezelhető problémát, hogy a visszatért területeken a németiség más hagyományokkal rendelkezett, ráadásul a Volksbundnál sokkal inkább nagynémet mintára szerveződött (ez visszatükröződött az ifjúság eltérő szervezettségi szintjében is), és a nemzetiszocializmus

⁵⁶ MNL BaML IV. 401. a. 390/1941. Baranya vármegye főispánja a belügyminiszternek. Pécs, 1941. júl. 3.

⁵⁷ Uo.

⁵⁸ *Tilkovszky L.*: Ez volt a Volksbund i. m. 157.

⁵⁹ Az SA egykori mártírjáról írt SA-induló, a Harmadik Birodalom második, nem hivatalos, de a magyar Szószathoz hasonlóan mindig játszott himnusza.

⁶⁰ MNL BaML IV. 401. a. 390/1941. Baranya vármegye főispánja a belügyminiszternek. Pécs, 1941. júl. 3.

⁶¹ Akten des Volksgerichtsprozesses gegen Franz A. Basch i. m. 287. A bácskai németiség erre az időszakra már hosszabb időre visszatekintő szilárd szervezeti keretek között működött, magát a német népközösséghez érzőnek tekintette, és engedélyt kapott a náci jelképek (horogkeresztes zászló, karzalag, „Heil Hitler!” köszöntés stb.) használatára, amelyek a trianoni Magyarországon hivatalosan nem voltak használatban. E szerzett jogok megtartásáért energikus harcot folytattak az őket korlátozni próbáló Volksbund-vezetéssel, s jelenlétük már önmagában is a radikalizálódás irányába indította el a szervezetet.

is hangsúlyosabban jelent meg ezeken a vidékeken. A nemzetiszocialista külsőségek teljes körű alkalmazása ezt jól mutatta. Nyilvánvaló volt azonban, hogy a revízió újabb sikere nem járhatott együtt azzal, hogy ezeken a területeken az ottani némettség magasabb, a birodalom érdekeinek is jobban megfelelő szervezettségi szintjét visszasorvasztják a Volksbund szintjére, miközben az is egyértelmű volt, hogy a magyar kormány nem fogja eltérni, hogy a Volksbund is hasonló fejlődésen menjen át, mint a visszatért területek németségének szervezetei. Így az egykori jugoszláviai Kulturbund és a Volksbund 1941 pünkösdjére tervezett egyesítését el is kellett halasztani.⁶² Ekkor derült fény arra is, hogy német részről egy újabb népcsoport-egyezmény tervezet készült, amelynek éppen az lett volna a feladata, hogy a csonka magyarországi és a visszatért területeken mutatkozó eltérő viszonyokat harmonizálja. Ráadásul kiterjesztette volna annak érvényességét az addig a német katonai közigazgatás alatt teljes önállóságot élvező bánáti területekre is, amelynek a státusáról az egyeztetések szintén napirenden voltak. Az új egyezményt éppen a Bánát egy részének visszaadásával kívánták a magyar kormány számára emészthetővé tenni.⁶³

Az új tervezet lehetőséget kínált volna az ifjúság körüli problémák „rendezésére” is, amennyiben kimondta: „A királyi magyar kormány elismeri a német népcsoport jogát arra, hogy egész kulturális életét, különösen iskola- és egyesületi ügyét, valamint ifjúsági szervezetét autonóm módon alakítsa. A népcsoport által szükségesnek ítélt ilyesfajta szervezetek alapítása állami szerv részéről semmiféle további közigazgatási aktust nem igényel. A királyi magyar kormány ezen a területen is német birodalmi tanácsadókat engedélyez.”⁶⁴ Ezzel lehetővé vált volna, különösen a német HJ-tanácsadók igénybevételével, hogy a DJ-t teljesen átalakítsák a HJ mintájára, és megszabadítsák a VKM és a Levente gyámkodásától. Külön pont szabályozta volna a katonai előképzés kérdését: „A népi német ifjúságot Magyarországon nem szabad katonai előképzésre igénybe venni; az eddig a leventeservezetben történt katonai előképzést és nevelést a népcsoport ifjúsági szervezetében kapja meg. A német népiségű ifjúság a továbbiakban kizárólag csak a saját népi ifjúsági szervezethez tartozhat.”⁶⁵ Ez a DJ kizárólagossági igényeinek maradéktalan gyakorlati megvalósulását eredményezte volna. A tervezet elfogadása és megvalósulása – nemcsak az ifjúságot illetően, hanem az egyéb szabályozott részterületeken is (gazdaság, közigazgatás, iskolaügy stb.) államot teremtett volna a németsegből az államon belül, amely felett a magyar kormánynak gyakorlatilag semmiféle befolyása nem lett volna. Feltehetően ezért nem is tartották

⁶² *Tilkovszky, L.*: Ez volt a Volksbund i. m. 154.

⁶³ Uo. 160.

⁶⁴ Uo. 162–163.

⁶⁵ Uo. 163.

már szükségesnek a tervezet készítői megemlíteni a magyar államhoz való lojalitás kötelezettségét.⁶⁶ Mindez Basch radikális belső ellenzékét arra készítette, hogy a Volksbund vezetőjét egyre agresszívabb fellépésre kényszerítse. A két tűz közé került Basch a Bárdossyval folytatott megbeszélésen a radikálisok nyomását elensúlyozandó is kérte a DJ alapszabályának elfogadását.⁶⁷

Az országos ifjúsági napon Kirsch után Basch tartott ünnepi beszédet, aki üdvözölte a magyar és a birodalmi német vendégeket, s köszönetet mondott a DJ engedélyezéséért. Ígérte, hogy mindent meg fognak tenni annak érdekében, s ehhez egyben a magyar segítséget is kérte, hogy erősítsék a németeknek a magyar hazához való hűségét, egyúttal azonban kinyilvánította azt is, hogy német népiségüket is ápolni kívánják. Köszönetét fejezte ki a német birodalmi kormánynak és a Führernek is az addig nyújtott hatalmas segítségért. Basch beszéde után helyttese, Goldschmidt György felolvasta a kormányzónak és a miniszterelnöknek küldött köszöntő táviratokat.⁶⁸

Kirsch és Basch beszédei hűen visszatükrözték annak a két markáns oldalnak az álláspontját, amely a Volksbundon belül egyre inkább ellentétbe került egymással. Míg Basch szokásához híven mértéktartó beszédben adott hangot örömének abból az alkalomból, hogy egyik nagy vágyuk végre valóra vált, addig Kirsch Mátyás egészen más szellemű beszédében bepillantást engedett a DJ kulisszái mögé. Az ő beszéde középpontjában a nemzetiszocializmus, a Führer és annak dicső tettei álltak. Az ifjúsági vezetés radikálisabb, a nemzetiszocializmussal inkább rokonszenvező megnyilvánulásai erre az időpontra már ismertek voltak, a kérdés csupán csak az volt, hogy a DJ kiépítése után ezek miként érvényesülnek majd a gyakorlatban.

A beszédek után került sor a DJ ünnepélyes megalapítására, amelynek keretében Winkler (Sepp) József területi ifjúságvezető felolvasta a DJ államilag egyelőre még nem elfogadott alapszabályzatát, pontosabban annak a Volksbund által elkészített tervezetét, amelyet a jelenlévők elfogadtak. Ezután felavatták a DJ hivatalos zászlaját, s a magyar himnusz és német dalok éneklése közben az ifjak elvonultak a népcsoportvezető előtt. A bácskaiak jellemző módon barna ingben, Baranya, Tolna és a Bakony fiataljai népviseletükben. A hangulatot a Wehrmacht sikereiről érkező hírekkel fokozták.⁶⁹ Az országos ifjúsági nap záróakkordját a délutáni sportünnepély jelentette.

⁶⁶ Uo. 164–165.

⁶⁷ Uo. 158.

⁶⁸ Gewaltige Kundgebung der deutschen Jugend in Ungarn. Erster Landesjugendtag der deutschen Jugend in Ungarn ein durchschlagender Erfolg. Deutsche Zeitung, 1941. július 1. 7.

⁶⁹ Uo.; Erster Landesjugendtag der deutschen Jugend in Ungarn. Jungkamerad, 1941. július. 1-5.; Das Programm zum Landesjugendtag. Deutsche Zeitung, 1941. június 28. 4.; MNL OL K 28 95. cs. K 28-193-1942-15521. A magyarországi németiség életéből. (1941. március 15. – 1941. október 15.) Pécsi Egyetemi Kisebbségi Intézet, Osztálybeszámoló. 4. sz. 1941. dec. 15.

Az első országos ifjúsági nap a Volksbund történetének egyik legnagyobb sikere volt, ugyanakkor egy „nagy harc” lezárásának is tekinthető, amelyet a Volksbund a német ifjúság megszervezésének jogáért folytatott. Az alapítási ceremónia magán hordozta az ilyenkor kötelező optimizmust, miközben a teljes rendezvény alapvetően a mértékletesség jegyében zajlott, még akkor is, ha történt néhány incidens.⁷⁰ A csendőrség jelentéséből kiderül, hogy a Volksbund-ifjak és a magyar lakosság között kisebb összetűzésekre került sor. A fiatalok német dalokat énekelve, harsányan vonultak végig többek között Vásárosdombó utcáin, miközben a „magyar lakosság bosszantására” hangosan „Sieg Heil” és „Heil Hitler” köszöntéseket kiabáltak. Az eset vége az lett, hogy a magyar lakosság záptojásokkal viszonzta a német fiatalok provokációját.⁷¹ A mágocsi plébános pedig arra panaszkodott, hogy a fiatalság ezen a napon a szervezés és a délelőtti programok miatt ismét nem volt templomban, a Volksbund viszont nem kért táborigazgató misét, mert a vallást nem igazán tartotta fontosnak.⁷²

Mivel végül nem született meg az új népcsoport-egyezmény, még sürgetőbbé vált a Német Ifjúság mielőbbi legalizálása. Ezért 1941. szeptember 26-án Basch újra kihallgatást kért Bárdossytól. Megbeszélésük egyik fő témája a DJ-alapszabály jóváhagyásának kérdése volt. A Volksbund mindenképpen szerette volna érvényesíteni azt az elképzelését, hogy a DJ a németiség kizárólagos ifjúsági szervezete lehessen, vagyis a tagság zárja ki azt, hogy valaki más szervezetekben is tag lehessen, beleértve a Leventét is. Ez elől Bárdossy elzárkózott.⁷³ A miniszterel-

⁷⁰ A helyi jelentés szerint a rendezvény nem hagyott mély nyomot, később nem is beszéltek róla, állítólag többen vártak attól, mint amit láttak vagy hallottak. MNL BaML IV. 410. a. 817/1941. A Hegyháti járás főszolgabírája Baranya vármegye főispánjának a német nemzetiségi mozgalmak megfigyeléséről. Sásd, 1941. aug. 2.

⁷¹ A csendőrségi jelentés szerint az egyik helyi lakos azon kérdésére, hogy „Gyerekek, milyen sapkátok van?” [Volksbund-sapka – V. Zs.] azt válaszolták, hogy „Nem látod te marha! Ló...sz a va.....ba!” A dobálás után az incidens odáig fajult, hogy a DJ tagjai azt kiabálták a lakosoknak, hogy ha Gödre községbe jönnek, megverik őket, mire a magyarok sem voltak restek azt válaszolni, hogyha valamely magyart bántódás éri, kiverik a németeket a községből. A csendőrség végső összegzésében arra a megállapításra jutott, hogy a magyar lakosság nem adott okot a német ifjúság viselkedésére. Hasonló incidensre került sor Kisvaszaron, ahol az ugyancsak Mágocsról hazatérő DJ-tagok hasonlóan Sieg Heil! és Heil Hitler! köszöntésekkel üdvözölték a magyarokat, akik Éljen Horthy kiáltásokkal válaszoltak, mire a német ifjak reakciója a következő volt: „Anyátok pi...ja!”. A végén itt is záptojásdobálásba torkollott az összetűzés. – MNL OL K 28 108. cs. K 28-216-1941-15186. M. Kir. Csendőrség Központi Nyomozó Hivatala a miniszterelnöknek. 15.525. sz. Bp., 1941. aug. 9. Hogy ezek a jelentések mennyire voltak elfogultak, azt ma már nehéz megmondani. Annyi bizonyos, hogy az egymás közötti, az ifjak korából is fakadó heccelődés nem volt ritka jelenség, de ez valószínűleg csak néha mélyült el komolyabb ellenségeskedéssé. A jelentéseket készítőik is sokfélék voltak. Valószínűleg a magyarság iránti enyhe elfogultság volt általánosan jellemző, de volt olyan jelentés is, amely a DJ-t és a Volksbundot védte meg a magyar atrocitásokkal szemben.

⁷² Pécsi Egyházmegyei Levéltár, Plébániai Levéltárak, PEL.III. 72. Historia Parochiae Mágocs. Köszönet érte Márkus Beátának.

⁷³ *Tilkovszky L.*: Ez volt a Volksbund i. m. 170.

nők 1941 ősztől a Volksbundnak tett engedmények ellenére állandó offenzívában volt, s minden lehetséges időben és fórumon szóvá tette a német szervezet valós vagy állítólagos kilengéseit. Az alapszabály elfogadásának elhúzódása miatt már Berlinben is nyugtalanok voltak, s nehezményezték a Miniszterelnökség időhúzását. Ennek ellenére a német külügyminisztérium nyugalomra intette Bascht.⁷⁴

November 25-én Berlinben Bárdossy előadta a német népcsoportra vonatkozó panaszait Himmlernek, aki a német ifjak kapcsán rezignáltan megjegyezte a miniszterelnöknek, hogy ha a magyar kormány nem akadályozná a DJ működését, akkor az képes lenne a „nyughatatlan ifjú embereket” megfékezni.⁷⁵ Himmler természetesen maga is tökéletesen tisztában volt a magyarországi helyzettel, hiszen egy héttel korábban, 1941. november 18–19-én Werner Lorenz VoMi-vezető társaságában Möller dániai német népcsoport-vezetővel együtt fogadta Bascht. Ekkor úgy határoztak, hogy óvatosságból és a célok érdekében 1942. május 1-jétől leállítják a magyar kormány által állandóan szóvá tett birodalmi „népi német” tanfolyamokat, s helyettük inkább a kevésbé feltűnő egyéni németországi képzést helyezik előtérbe. Elsődleges célként azt jelölték meg, hogy a népcsoport politikai vezetését meg kell szilárdítani, és az extenzív munka helyett az intenzivitásra kell helyezni a hangsúlyt. Egyúttal Basch megkapta az 1941–1942-es télre tervezett tevékenység központi témáit is, így az egészségügyi kérdéseket, a szakmai-gazdasági oktatást, a világnézeti képzést és a szervezet építését.⁷⁶

A DJ legális szervezetté válása

Az alapszabályzat elfogadásáig a DJ törvényességi szempontból nézve illegálisan működött, de a magyar hatóságok nem górdítottak tevékenysége elé nagyobb akadályt ebben az időszakban sem,⁷⁷ így ténylegesen megindult a 18, illetve a 15 év alatti ifjak szervezése.⁷⁸ Tilkovszky Loránt egy nemzetiségi összesítő jelentésre hivatkozva 1941 őszére már 65 000 fős DJ-tagságról beszél.⁷⁹ Ez nyilvánvalóan túlzás, s az adat feltehetően a DJ háza tájáról származott. Mindenesetre

⁷⁴ PA AA, R 100 958, Vortragsnotiz von Luther für den Reichsaußenminister. Berlin, [November 1941]; PA AA, R 100 958, E227039–E227041. Deutsche Gesandtschaft Budapest an das AA. Budapest, 31. Oktober 1941.

⁷⁵ *Tilkovszky L.*: Ez volt a Volksbund i. m. 180.

⁷⁶ BArch, Persönlicher Stab Reichsführer SS (A továbbiakban: NS 19), NS 19/2832, 2–4. Niederschrift über die Besprechung des Reichsführers-SS mit SS-Obergruppenführer Lorenz, Dr. Basch und Dr. Möller im Führerhauptquartier am 18. bzw. 19. November 1941.

⁷⁷ Vö. Jugendorganisationen. Nation und Staat 14 (1941) 3. sz. 101–102.

⁷⁸ MNL PML IV. 401. a. 8/1941. A Buda-környéki járás főszolgabírája Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye főispánjának. Bp., 1941. júl. 5., Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye főispánja a belügyminiszternek. Bp., 1941. okt. 25.

⁷⁹ *Tilkovszky L.*: Ez volt a Volksbund i. m. 180.

az 1941. június és 1942. február közötti időszakban valóban kiterjedt szervező tevékenység zajlott.⁸⁰ Az ifjúság helyenként, mint például Mekényesen is, annyira lelkes volt, hogy az néha már a munkavégzést is hátráltatta. Napközben is eljártak ugyanis az előadásokra, akár a szomszédos falvakba is, s ilyenkor egyszerűen otthagyták a munkájukat.⁸¹

1941 késő nyarán és őszén a szervezés vesztett lendületéből, ami elsősorban a Szovjetunió elleni hadjárat megakadására vezethető vissza. Ez újra óvatosabbá tette a németeket, s mindenki egy kicsit visszafogottabbá vált.⁸² Az átmeneti megtorpanáshoz természetesen hozzájárult, mint minden évben, a nyári munkák és a betakarítás miatti pangás is. 1941 őszén Baranyában több településről is azt jelentette a közigazgatás, hogy a mozgalom veszített erejéből. A szolidabb magatartás, a „Szebb jövőt!” köszöntés ismételt használata, a németes külsőségek mellőzése ugyanakkor arra is visszavezethető volt, hogy a DJ valóban törekedett arra, hogy visszafogja az ifjúság hevességét és fellengzős megnyilvánulásait.⁸³

Egy az 1942 első negyedévéért értékelő jelentés is kitér a szervezetépítés legnagyobb problémájára: az SS-toborzások engedélyezése súlyos zavart okozott s mindvégig jelentősen hozzájárult ahhoz, hogy a DJ soha nem vált olyan szervezetté, amely jól összefogott, hatékony és látványos tevékenységet tudott volna folytatni. Az első legális toborzásra 1942-ben került sor.⁸⁴ Miközben 1942 januárjára és februárjára sikerült betölteni a még hiányzó vezetői állásokat (törzsek, lánytörzsek), sőt az év elejére egy vezetői kartotékot is összeállítottak, amely nemcsak a már meglévő vezetők adatainak gyűjteményét foglalta magában, hanem mind a fiú-, mind a lánycsapatok esetében a még üres helyekre javasolt vezetők nevét is tartalmazta, az SS-toborzások miatt a fiúvezetőket illetően a munka jelentős részét újra el kellett végezni. A Fegyveres SS-be való bevonulások következtében

⁸⁰ BArch, Reichskanzlei (a továbbiakban: R 43 II), R 43 II/1503. 17. Deutsche Jugend – Landesjugendführung. Bericht über die Arbeit vom 1. Januar – 1. April 1942.; MNL OL K 28 96. cs. K 28-194.II-1941-26301. Nemzetiségi és ezzel kapcsolatos politikai összesítő, 23.703. sz. Bp., 1941. nov. 28.; MNL OL K 28 96. cs. K 28-194.II-1941-26520. Nemzetiségi és ezzel kapcsolatos politikai összesítő. 24.223. sz. Bp., 1941. dec. 5.

⁸¹ MNL BaML IV. 401. a. 398/1941. A Hegyháti járás főszolgabírája Baranya vármegye főispánjának. Sásd, 1941. júl. 1.

⁸² MNL BaML IV. 410. a. 53. d. 1941. A Hegyháti járás főszolgabírája Baranya vármegye főispánjának. Sásd, 1941. aug. 2.

⁸³ Vö. MNL BaML IV. 410. a. 53. d. 1941. A Hegyháti járás főszolgabírája Baranya vármegye főispánjának. Sásd, 1941. okt. 1., illetve Sásd, 1941. évi nov. 3.

⁸⁴ A DJ történetének kétségtelen legsötétebb fejezete volt, hogy a német fiatalok belépését az SS-be előbb elősegítette, majd gyakorlatilag kötelezővé tette. A birodalom érdekeinek ugyanis maradéktalanul megfelelően szolgáltatta ki a hazai németiség jövőjét jelentő ifjakat, s ennek semmilyen hozadéka nem volt a németiség fennmaradásában, sőt a megkezdett ifjúsági mozgalmi tevékenységet is időről időre szinte lehetetlenné tette. A magyarországi német családokon belül mindez döntő momentum volt a Volksbundtól való elfordulásban, hiszen a fiatalok nemcsak a gazdasági tevékenységből estek ki, hanem távozásuk – a szinte biztos halál tudatában – komoly lelki krízist okozott.

ugyanis a DJ elvesztette csaknem a teljes alsó vezetői karát (törzsvezetői rangig, s néhány területvezetőt is, a legfelsőbb vezetésből pedig összesen 32 főt),⁸⁵ a kiesettek helyére pedig azonnal új embereket kellett keresni. Annak ellenére, hogy az új vezetők általában 18 évesnél fiatalabbak voltak, a legfelsőbb vezetés látszólag elégedett volt a kiválasztással és a mutatott teljesítményekkel is.⁸⁶ A további toborzások és sorozások, illetve a háborús körülmények következményei azonban végigkísérték a szervezet történetét.

A DJ alapszabályzatának jóváhagyása nem kevés munkát adott az illetékes magyar minisztériumoknak. Igyekeztek ugyanis a lehető legártalmatlanabb alapszabályt elfogadtatni, amelyre még rábólint a Volksbund is. (Egy alapszabály elfogadása mindenképpen fontos volt, mert így a kormányzatot nem érhette vád a népcsoport-egyezményben foglaltak megsértése miatt.) Így került a javaslatok közé, hogy a DJ „szervezet” helyett „egyesület” legyen, valamint annak a pótlásnak a beszúrása is, hogy működési területe Magyarország. A jelvény körüli huzavona – az anyaszervezethez hasonlóan – itt is előkerült, mivel a magyar fél el akarta érni, hogy a DJ külső megjelenése a lehető legtöbb ponton különbözzön a Hitlerjugendétől. Ezért azt javasolták, hogy a DJ-jelvény közepén ábrázolt napkorongot fekete szín helyett a Volksbundnak is engedélyezett arany színben tüntessék fel, hogy az ne legyen összetéveszthető a német birodalmi felségjelvényvel (a HJ jelvényén fekete színű horogkereszt volt). Az alapszabályzat módosítására javaslatot tevők kerülni próbálták a népcsoportvezető megnevezést is, miután az a magyar jogban nem volt bevett kifejezés, s csak a bécsi népcsoport-egyezményben fordult elő. A népcsoportvezetőnek való alárendelésről szóló passzusokban így a „Volksbund elnöke” megjelölést kívánták használni.⁸⁷

Az alapszabályzat jóváhagyása kapcsán központi jelentőségű kérdésnek bizonyult, hogy úgy szándékoztak a németeknek ifjúsági szervezetet engedélyezni, hogy azok a Levente-intézmény keretében előírt, általános érvényű katonai előképzés iránti kötelezettség alól semmi esetre se bújhassanak ki azzal az indokkal,

⁸⁵ BArch, Reichsministerium des Innern (a továbbiakban: R 1501), R 1501/3334, Deutsche Jugend – Landesjugendführung. Bericht über die Arbeit vom 1. Januar – 1. April 1942. Hét területvezető (Bannführer) közül 3, 11 osztályvezető (Stellenleiter) közül 5, 28 törzsvezető (Stammführer) közül 17 vonult be az Fegyveres SS-hez. A Deutscher Volksbote szerint összesen 7 területvezető vonult be, tehát minden terület vezetője. Das grosse Jugendwerk. Deutscher Volksbote, 1943. február 19. 4.

⁸⁶ 36 törzsből 21-ben, a 7 területben 7 főosztályvezető (Hauptstellenleiter) és osztályvezető (Stellenleiter), 36 lánytörzsből (Ring) 30 volt újra betöltve. A 7 területi leányvezetőségénél (Bannmädelführung) 13 osztályvezető (Stellenleiterin) állt alkalmazásban. BArch, R 1501/3334. Deutsche Jugend – Landesjugendführung. Bericht über die Arbeit vom 1. Januar – 1. April 1942.

⁸⁷ MNL OL K 28 107. cs. K 28-1941-19578. Keresztes-Fischer Ferenc Hóman Bálint vallás- és közoktatásügyi miniszternek. Bp., 1941. aug. 11.; MNL OL K 28 107. cs. K 28-216-1942-20634. Feljegyzés a m. kir. vallás- és közoktatási miniszternél tartott értekezletről. 1942. nov. 17.; *Tilkovszky L.*: Ez volt a Volksbund i. m. 233.

hogy ők más szervezet tagjai. Így a DJ keretében folyó nevelésnek egyértelműen kulturális, nem pedig katonai jelleget szántak. Ehhez viszont meg kellett határozni azt, hogy mi tekintendő katonai előképzésnek, s mi egyszerű testnevelésnek. Úgy vélték ugyanis, hogy ha ebben a tekintetben nem járnak el kellő körültekintéssel, akkor a DJ teljes mértékben katonai jellegű szervezetté fejlődhet, s ennek nyomán az onnan kikerülő tagok az SS-hez hasonlatos, úgynevezett csapatokba (Mannschaft) tömörülnének, amint azt a szlovákiai és a romániai példa (később majd a magyarországi) is mutatta. Úgy vélték, hogy amennyiben e téren a magyar állam érdekei megfelelő szinten biztosítva lesznek, akkor cserébe nagyobb engedékenységet is lehet mutatni a DJ egyéb igényei kapcsán (sportpályák, gyakorlóterek használata, egyenruhakerdés stb.).⁸⁸

A magyar törekvések érvényre juttatása viszont csak kellően hatékony ellenőrzés formájában valósulhatott meg, ezért azt az országos ifjúsági és testnevelési vezető kezébe kívánták helyezni, mert az ő tisztségében egyesíthetőnek vélték a VKM tanköteles ifjúsággal szembeni hatáskörét a HM leventeköteles ifjúsággal szemben fennálló felügyeleti jogkörével. E hatáskörbéli pozíciókból fakadóan a magyar hatóságok elengedhetetlennek tartották, hogy a köteleességek megszegése esetén a megtorlás közvetlenül magyar részről történjen, s ne utalják azt a DJ kezébe, amely azután a saját szervezeti struktúráján keresztül fogatosítja az intézkedéseket.⁸⁹

A minisztériumi szervek álláspontját jól érzékelteti az is, hogy a zárt tömbökben élő németiség ifjúsági csoportjainak megalakulását mindenképpen tudomásvételre ajánlották, az ügyintézés tempóját illetően azonban mérséklést tartottak szükségesnek.⁹⁰ Vagyis a hivatali késlekedést – amelyet ezekben az időkben a háborús többletmunkával könnyedén meg lehetett indokolni – használták fel a DJ fejlődésének akadályozására. Ez pedig nem volt új keletű gyakorlat a magyarországi nemzetiségpolitikában.

A DJ legális működését végül az 1942. február végén közzétett 30.189/1942 számú VKM rendelet, a még Hóman Bálint által jóváhagyott alapszabályzat és az 1942 áprilisában a Leventével megkötött egyezmény nyújtotta keretek szabták meg. A hosszú várakozási idő ellenére az alapszabályzat jóváhagyását új szakaszként értékelték a Volksbund vezetésében, hiszen a korábbi félig-meddig illegális helyzet megszűntével immár teljes lendülettel folytathatták a DJ kiépítését. Amíg ugyanis eddig jobbra csak verbális ideológiai mozgósítást alkalmazhattak, az alapszabályzat elfogadása után lehetővé vált a szervezett toborzás is. (A rendelet

⁸⁸ MNL OL K 28 107. cs. K 28-216-1942-20634. Feljegyzés. (Megjegyzések a „Deutsche Jugend” alapszabályai tervezetéhez.) Bp., 1941. okt. 14.

⁸⁹ Uo.

⁹⁰ MNL OL K 28 107. cs. K 28-216-1942-20634. Feljegyzés a m. kir. vallás- és közoktatási miniszternél tartott értekezletről. 1942. nov. 17.

az eredeti elképzelésekhez képest a pártolói tag megnevezés helyett rendkívüli tagságot, az országos ifjúsági vezető, illetve országos ifjúsági lányvezető elnevezés helyett a Volksbund ifjúsági vezetője és lányvezetője megnevezést írta elő.) Bár a DJ alapszabályzata Huber állásfoglalása szerint is az egyesületekre jellemző alapszabályzat és a „Führer”-elvre építő irányvonalak között helyezkedett el, és elfogadásáig az eredeti szövegen sok, ma már nem rekonstruálható módosítás történt, mégis olyan jogokat biztosított, amelyek lehetővé tették a jól szervezett ifjúsági munkát.⁹¹ Huber a *Jungkamerad* soron következő, 1942. áprilisi számában így nyilatkozott a történekről: „hálások lehetünk a magyar államnak a közeledésért, reméljük, hogy az első nagyvonalú lépést továbbiak fogják követni e területen”. Egyúttal egyértelművé tette, hogy a DJ nem fog megtűrni maga mellett más fórumot a német ifjúság nevelésében: „Napjainkban vannak még szervezetek és érdekcsoportok, akik azt gondolják, hogy a fiatalság megfogásában és nevelésében osztozkodni tudunk. Mi ezeknek kijelentjük, hogy Magyarország német ifjúsága csakis azok kezébe való, akiket a népcsoportvezető – az egyedül erre hivatott – erre kijelöl [...]. Nem vagyunk hajlandóak a német ifjúságot senkivel megosztani.”⁹² Ez elképesztő újdonságnak számított Magyarországon, hiszen ilyesmire – a leventekötelezettség teljesítését leszámítva – még nem volt példa. A Leventével ellentétben ugyanis a DJ a birodalmi minták alapján igényt formált minden magyarországi német ifjú szinte teljes idejére a munkaidőn vagy az iskolán kívül, függetlenül attól, hogy ők ezt akarták vagy sem. Legalábbis elvi szinten, mert a gyakorlati megvalósulás sokszor más képet mutatott.

A kormány által keresztülvitt módosítások közül különösen fájdalmasnak tartották, hogy a DJ az eredetileg elképzeltektől eltérően nem kapott jogot a nem Volksbund-tagok gyerekei közötti toborzásra. Ez elvi síkon valóban jogosan kifogásolható diszkrimináció volt, hiszen más ifjúsági szervezetekre nem vonatkozott hasonló korlátozás. Huber azonban a DJ első évéről Németországba küldött beszámolójában maga is bevallotta, hogy ebben a tekintetben nem tartották magukat szigorúan az alapszabályzathoz, s olyan fiatalokat is megpróbáltak elérni, akiknek a szülei nem voltak a Volksbund tagjai.⁹³

⁹¹ Die DJ genehmigt. *Jungkamerad*, 1942. április. 1.; Deutsche Jugend staatsrechtlich anerkannt. *Volk im Osten* 9. (1942) 4. sz. 68.; Die Organisation der deutschen Jugend in Ungarn. *Volkstum im Südosten* 3. (1941) 66.; Die „Deutsche Jugend” in Ungarn. *Volkstum im Südosten* 4. (1942) 71–72.; *Tilkovszky L.*: Ez volt a Volksbund i. m. 192–193.; *Donáth P.*: Iskola és politika i. m. 104–105. A DJ alapszabályának szövegét lásd *Volksbund és ifjúság. Dokumentumok a magyarországi német ifjúság történetéből 1925–1944.* Szerk. Vitári Zsolt. Pécs 2015. 215–224.

⁹² Idézi *Donáth P.*: Iskola és politika i. m. 238.

⁹³ PA AA, Inland II C: Deutschtum in Ungarn (a továbbiakban: R 100 398), 1943, Band 51, Jahresbericht über die deutsche Jugend in Ungarn. Politischer Bericht des Landesjugendführers. Dátum nélkül.

A Volksbund tömegrendezvényeinek résztvevői továbbra is nagyon jelentős számban a nők és fiatalok közül kerültek ki. A hatóságokat újra komolyan elgondolkodtatták 1942-ben az általában több száz, helyenként több ezer fős nagygyűlések, vagyis az a tény, hogy a Volksbund mekkora tömegeket képes mobilizálni. Bár ezeken a rendezvényeken alig került sor atrocitásokra, ha mégis, a hatóságok magában a Volksbund létében és működésében látták ezek forrását. A németbarátságtól távolodó Kállay-kormány újra a fennálló rendeletek betartásával próbálta meg korlátozni a Volksbund nemkívánatos, saját magát propagáló tevékenységét: a közösségi esteket nem lehetett zenével, táncsal, mozgóképes előadással egybeköttni, ezek külön rendőrhatalósági engedély alá estek. A kormány nyomatékosan felhívta a főispánok figyelmét ennek szigorú betartására.⁹⁴

A fenti utasítás értelmében a főszolgabírák 1943-ban ahhoz a gyakorlathoz ragaszkodtak – az 1930-as években az MNNE-vel szemben már alkalmazott módon –, hogy a gyűléseket csak a helyi szervezetek tagjai előtt és szigorúan azok helyiségeiben lehetett megtartani. Ezzel elejét vették annak, hogy a környékről odasereglett emberek révén nagy tömegek képződjenek, és el lehetett kerülni a Volksbund jelenlétének nyomasztó érzetét. Nem véletlenül tette szavá ezt a gyakorlatot Krämer Flórián, a Volksbund alsó-dunántúli területvezetője.⁹⁵ A szigor viszont nem tartott túl sokáig, mivel 1943 nyarán a Volksbund már ismét számos rendezvényt tarthatott, igaz, a résztvevők száma – főleg a háború kedvezőtlen alakulása miatt – már szerényebb volt.

Az alapszabály értelmében a szervezet hivatalos neve „Deutsche Jugend” lett (magyarul hivatalosan „Német Ifjúság”), amely Budapest központtal egész Magyarországra kiterjedő hatáskörben végezhetett tevékenységét. Hivatalos nyelve a német. Az ifjúsági szervezet jelképeiben és megjelenésében is megszólalásig hasonlított a Harmadik Birodalom időközben államifjúsággá fejlődött ifjúsági szervezetére, a Hitlerjugendre.⁹⁶ Mindkét szervezet alapszíne a fehér és a piros volt, a jelvényük formája is szinte teljesen megegyezett, azzal a fontos különbséggel, hogy a Deutsche Jugend jelvényének közepén a horogkeresztet napkoronggal helyettesítették, amely a módosítások révén a Volksbund jelvényéhez hasonlóan fekete helyett

⁹⁴ MNL PML IV. 401. a. 61/1943. A belügyminiszter valamennyi vármegye alispánjának, a Magyar kir. Rendőrség budapesti és vidéki főkapitányának. Bp., 1943. márc. 8.

⁹⁵ A 8120/1939. M. E. sz. rendelet és annak 15.000/1941. B. M. res. sz. végrehajtási rendelkezése politikai jellegű népgyűlések és felvonulások tartását megtiltotta, minden más gyűlés megtartását előzetes rendőrhatalósági engedélyhez kötötte. MNL BaML IV. 401. a. 199/1943. Krämer Flórián, a Volksbund alsó-dunántúli területvezetője Nikolits Mihály baranyai főispánnak. Pécs, 1943. márc. 30.; Uo. Baranya vármegye főispánja a Magyarországi Németek Szövetsége Alsó-Dunántúli Területvezetőségének. Pécs, 1943. ápr. 30.

⁹⁶ 1939-re Németországban minden 10 és 18 év közötti fiatal számára kötelezővé vált a Hitlerjugendben teljesítendő ifjúsági szolgálat, így a HJ e korosztálynak csaknem a 90%-át a soraiban tudhatta, kvázi államifjúsággá vált.

aranyszínű lett. Hasonlóképpen a HJ-hez, a zászló színe is piros–fehér–piros volt, közepén a jelvénnel. A zászlórúd felső részén a győzelmi rúna volt látható.⁹⁷

A szervezet deklarált célja az volt, hogy a magyar állampolgársággal rendelkező, német nemzetiségű ifjakat az iskolán kívüli nevelés területén a „vérében lévő” nemzetiszocialista világnézetre és a magyar államhoz való hűségre nevelje. Felelős volt az érintettek népiségi és világnézeti neveléséért, illetve testi felkészítéséért.⁹⁸ Vagyis a deklarált célok szerint egy nemzetiszocialista szervezet alakult. Az persze kérdést vetett fel, hogy a magyar államhűség eszméje és a nemzetiszocialista világnézet miként fért meg egymás mellett. Mindenesetre a későbbi gyakorlat megmutatta, hogy az itt leírt elveknek a gyakorlatban korántsem sikerült megfelelni.

Az alapszabályzat elfogadása után a népcsoportvezető felhívásban fordult az ifjúsághoz, közölve az alapszabályzat elfogadásának örvendetes tényét és azt, hogy megbízást adott az országos ifjúságvezetőnek: szervezze be a népcsoport teljes ifjúságát a DJ-be, hogy az ott teljesíthesse kötelességét, különösen a háborús időszakban. Huber Basch felhívása nyomán elrendelte a DJ nagytoborzásának megkezdését. A toborzás végrehajtásáért a területvezetők feleltek, s a DJ teljes aktivitását a toborzás szolgálatába állították. Huber szerette volna azt jelenteni a népcsoportvezetőnek, hogy „Magyarország teljes német ifjúsága belépett a DJ-be.”⁹⁹ A *Deutsche Zeitung* ettől kezdve rendszeresen, nagy szalagcímekkel reklámozta a szervezetet: „Német fiú! Német Leány! A te helyed a DJ-ben van!”¹⁰⁰

Berlinben az alapszabályzat körüli 1,5 éves huzavona mellett azt kifogásolták, hogy az nem a bécsi népcsoport-egyezményen alapult, hanem a magyarországi egyesületi törvényen, s emiatt több, az egyezményből fakadó kötelezettségnek nem tett eleget. (Természetesen a horogkereszt szabad viselésének tiltását is felhánytorgatták.)¹⁰¹

⁹⁷ BArch, Sammlung Schumacher (a továbbiakban: R 187), 344. Satzungen der Jugendorganisation der Deutschen in Ungarn „Deutsche Jugend” Budapest, 1942.

⁹⁸ Uo.; „A nacionalizmus világnézetének faji meghatározottságát, de paraszti kolonista népünk harcos alapállását is tanúsítja, hogy rövid idő alatt magáévá tette a nemzetiszocialista világnézetet, mivel az a vérében volt. Ezzel világosan a nagy német népközösség mellett döntött, és egy más irányú fejlődés lehetőségét eleve elutasította. Világossá vált, hogy mindenekelőtt az ifjúság járja az össznémetiség útját.” [A szerző fordítása]. Huber, M.: Die deutsche Jugendbewegung in Ungarn i. m. 169.

⁹⁹ Aufruf des Volksgruppenführers an die Jugend unserer Volksgruppe: An alle DJ-Führer und alle Führerinnen des DMB. Deutsche Zeitung, 1942. április 19. 5.

¹⁰⁰ Például Deutscher Junge! Deutsches Mädel! Dein Platz ist in der DJ! Deutsche Zeitung, 1942. április 23. 4.

¹⁰¹ PA AA, Inland II Geheim – Ungarn: Beschwerden der Volksgruppe und Memorandum an die ungarische Regierung (a továbbiakban: R 100 959), Band 1, 1942. Aufzeichnung. Berlin, 7. Juli 1942.

A DJ legalizálásának első tapasztalatai és a szervezet ellenőrzése

1942 nyarán a magyar minisztériumok a DJ kiépülését látva napirendre tűzték az ellenőrzésének addig halogatott kérdését, mivel „a felügyelet tisztázatlansága következtében az egyesület felett hatékony kormányhatósági felügyelet” nem volt gyakorolható. A kérdés olyan nagy horderejű volt, hogy a VKM a minisztertanács elé kívánta terjeszteni az ügyet. A minisztérium véleménye szerint ugyanis még azokat a szempontokat sem állapították meg, amelyek alapján a DJ helyi csoportjainak megalakulása tudomásul vehető vagy megtagadható volt. A VKM szóbeli értekezletet javasolt a kérdések tisztázására.¹⁰²

A DJ ellenőrzésének kérdése azért vetett fel kérdéseket, mert egyesületnek minősült, így ellenőrzése a többi egyesülethez hasonlóan a helyi közigazgatási és rendőrhatóságok hatáskörébe tartozott. Az alapszabály 21. §-ában foglalt bejelentési kötelezettség azonban a hatóságok számára nem tette egyértelművé az ellenőrzésre vonatkozó viszonyokat, így a belügyminisztérium már 1942 áprilisában rákérdezett a VKM-ben, vajon a DJ esetében a minisztérium különleges szempontok szerint kívánja-e biztosítani az ellenőrzést, vagy sem. A HM azt tartotta kiemelten fontosnak, hogy az ellenőrzés mindenképpen hatékony legyen, s erre központi vezető alkalmazását tartotta szükségesnek, akinek felállítandó apparátusában az egyes hatásköröket (honvédelmi nevelés, testnevelés, sport stb.) elhatárolta volna.¹⁰³ Az ügy kezelése ismét egyértelművé tette, hogy a kormány a DJ-re továbbra sem a népcsoport-egyezmény alapján tekintett.

A DJ helyzetének valóban rendezetlen voltát jól mutatta a budapesti Magyar Királyi Állami Németnyelvű Tanítóképző Líceum ügye is, ahol az igazgató a VKM állásfoglalását kérte arról, hogy felállítható-e az intézeten belül a DJ csoportja, és ha igen, akkor milyen formában léptethető életbe annak alapszabályzata, illetve milyen mértékben alkalmazhatja annak egyes pontjait a házirend elkészítésénél. Az intézet igazgatója főként a következő kérdésekre várt választ: „Viselhetik-e a tanulók a Deutsche Jugend egyenruháját? Viselhetik-e a DJ jelvényeit? Milyen zászló alatt tartoznak kivonulni? Hogyan kell köszönniük? Milyen ruhában tartoznak a magyar nemzeti ünnepeken és ünnepélyes kivonulásokkor megjelenni? Mikor és hetenként hányszor mehetnek a Deutsches Hausba [Német Ház – V. Zs.] és mennyi ideig maradhatnak ki ilyenkor? Ki legyen az ifjúság DJ-vezetője? Szabad-e kivonuláskor az utcán német dalokat énekelni? Hogyan tartoznak tisztelegni a magyar

¹⁰² MNL OL K 28 107. cs. K 28-216-1942-20634. A vallás- és közoktatásügyi miniszter a miniszterelnöknek. Bp., 1942. aug. 19.

¹⁰³ PA AA, R 100 959, Aufzeichnung. Berlin, 7. Juli 1942.; MNL OL K 28 107. cs. K 28-216-1942-20634. Páskándy János miniszteri osztálytanácsos a vallás- és közoktatásügyi miniszternek. Bp., 1942. ápr. 10.; Az IHNETOV munkanaplója i. m. 167.

nemzeti zászló és az emlékművek előtt? Milyen nyelven énekeljék a Himnuszt és a Szózatot? Szabad-e német nemzetiszocialista műveket olvasniuk?”¹⁰⁴ Bár az igazgató elsősorban a VKM állásfoglalását kérte, és a feltett kérdések mindenképpen indokoltak voltak, azok tanulsággal szolgálhattak az iskola és a DJ viszonyával kapcsolatosan, valamint sok olyan kérdést is felvetettek, amelyek a DJ működése kapcsán egyébként is tisztázatlanok voltak.

A líceum igazgatója észrevételeinek felterjesztése kapcsán jó néhány kérdésben állást foglalt a budapesti tankerületi főigazgató is. Elfogadhatónak tartotta az egyenruha viselését az iskolán kívül és belül egyaránt, a magyar nemzeti ünnepekre viszont a kötelező intézeti egyenruha viseletét tartotta alkalmazandónak. Intézeti kivonuláskor csakis a magyar nemzeti lobogó használatát engedélyezte volna, de az utcán az igazgató által engedélyezett dalok éneklését nem kifogásolta. A magyar állam iránti hűség ápolása és erősítése terén a hősi emlékművek és a nemzeti zászló előtt elvárta a német fiataloktól a tisztelgést, amelynek módját a magyar fiúkhoz hasonlóan fővetéssel képzelte el. A Német Házba hetenként legfeljebb egy látogatást engedélyezett volna, amelynek időtartamát az iskolai rendtartás alapján szabta volna meg a tanulmányi eredmények megóvása érdekében. A főigazgató kívánatosnak tartotta, hogy a német nyelvű tanítóképzőkben a DJ szervezeti szabályzatától eltérően az intézményi DJ-vezető a tanárok közül kerüljön ki. Engedélyezte volna a nemzetiszocialista művek olvasását, az ünnepélyeken a Himnuszt és Szózatot magyar nyelven énekelte volna.¹⁰⁵ A főigazgató tisztában volt a kérdés horderejével, ismerte a vonatkozó szabályozásokat és alapvetően kompromisszumos megoldást javasolt.

Az eszmecserék eredményeként a VKM 1943 tavaszán átfogóan és részletesen szabályozta a DJ működésének ellenőrzését. Szinyei Merse Jenő miniszter 1943. május 15-én kelt levelében tájékoztatta Huber Mátyás országos ifjúságvezetőt a rendelet tartalmáról. Az országos ifjúságvezetőnek a továbbiakban a helyi csoportok megalakulásának hivatalos tudomásul vétele érdekében be kellett jelentenie a megalakulás tényét a szóban forgó település illetékes járási főszolgabírájánál, illetve város esetén annak polgármesterénél, valamint az illetékes rendőrkapitányságnál is. A bejelentésnek tartalmaznia kellett a helyi csoport pontos címét (akkor is, ha csak ideiglenes volt), valamint a helyi csoport vezetőségének, a csoport rendkívüli és rendes tagjainak névjegyzékét (névváltoztatás esetén az eredeti nevet is fel kellett tüntetni). A listának tartalmaznia kellett továbbá a tagok polgári állását, foglalkozását, születési helyét és idejét, vallását, végül a szülők nevét. A rendkívüli tagok esetében

¹⁰⁴ MNL OL K 28 107. cs. K 28-216-1942-20634. Másolat. A budapesti tankerület királyi főigazgatójától a vallás- és közoktatásügyi miniszternek. Bp., 1942. jún. 24.; *Donáth P.*: Iskola és politika i. m. 98–99.

¹⁰⁵ Uo.

csatolandó volt a gondviselő hozzájáruló nyilatkozata, amely megerősítette, hogy gyermeke részt vehet a Német Ifjúság munkájában. Természetesen igazolni kellett mind a rendes, mind pedig a rendkívüli tagok esetében, hogy az illető a német népcsoporthoz tartozónak vallja magát, valamint csatolni kellett a Volksbund nyilatkozatát is, amelyben elismeri ezt a tényt.¹⁰⁶

Jóllehet nem volt véletlen a rendelet késleltetése 1943. májusáig az a miniszter által biztosított lehetőség, hogy a bejelentéseket szeptember 15-ig lehetett megtenni,¹⁰⁷ arra utal, hogy addig vélhetően csak szórványosan kíséreltek meg hivatalos formában DJ-csoportokat létesíteni. Ezt támasztja alá a végrehajtás menete is. A VKM minden megyének megküldte a rendeletet, a főispánok ezt követően hívták fel a főszołgabírákat (Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegyében például május végén), hogy a DJ helyi csoportjainak megalakulását kíséreljék figyelemmel.¹⁰⁸ Tekintettel arra, hogy „a községében népi német kisebbségek vannak és ott a közel jövőben a 'Német Ifjúság' című szervezet bizonyára meg fog alakulni, ezért kísérelje figyelemmel ennek a szervezetnek a működését, tehát a helyi csoport megalakulását, tagjainak igazoltatását és általában azokra legyen figyelemmel, amelyre a miniszter úr kitér a fentebbiekben.”¹⁰⁹

A bejelentés után a polgármestereknek és a főszołgabíróknak kellett kivizsgálniuk, hogy a helyi csoportok megalakulása a rendeletben foglaltaknak megfelelően történt-e. Saját hatáskörükben vagy a községi elöljáróság útján megvizsgálták a csoport tisztikarának előéletét (prioráltatás): „Abban az esetben, ha különösen a tisztikar valamelyik tagjának magyar állampolgársága kétséges, vagy erkölcsi magaviselete kifogásolható, magyar állampolgárságot igazoló bizonyítványt, illetve újkeletű hatósági erkölcsi bizonyítványt kell bekérni.” Egyéb rendelkezések, illetve értelmezési problémák esetén a főispánhoz kellett fordulniuk. Végül gondoskodniuk kellett annak ellenőrzéséről is, hogy a DJ tagjai iskolai hatóságainak is bejelentették-e tagsági viszonyukat, s ezekről a tanulókról iskolánként, iskolatípusonként, az egyes iskolatípusokon belül pedig vármegyénként elkülönítve

¹⁰⁶ Az adatokban bekövetkező változásokról is jelentést kellett tenni. MNL OL K 28 107. cs. K 28-1943-208-15410. A vallás- és közoktatásügyi miniszter az országos ifjúságvezetőnek. Bp., 1943. máj. 15.; MNL Győr-Moson-Sopron megye Soproni Levéltára (a továbbiakban: GyMSM SL), Sopron Város Polgármesteri Hivatalának iratai, Közigazgatási iratok (a továbbiakban: IV. 1404. b.), 468. d. XVI 95/943. A vallás- és közoktatásügyi miniszter 204.829/1943. sz. levele Huber Mátyásnak. A „Német Ifjúság” c. szervezet helyi csoportjainak, továbbá kerületi és körzeti központjainak megalakulása. Bp., 1943. máj. 15.

¹⁰⁷ MNL BaML IV. 401. a. 481/1943. A vallás- és közoktatásügyi miniszter Baranya vármegye főispánjának. Bp., 1943. aug. 13.

¹⁰⁸ Az erre vonatkozó iratok lelőhelye: MNL PML IV. 401. a. 28/1944.

¹⁰⁹ Budapest Főváros Levéltára, A Központi járás főszołgabírájának irata. Elnöki iratok (a továbbiakban: IV. 402. a.), 90/1943. Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye központi járásának főszołgabírájától Csepel, Dunaharaszti és Soroksár község elöljáróságának. Bp., 1943. jún. 11.

jegyzéket kellett készíteniük. Ezt követően a polgármester, illetve a főszolgabíró a bejelentéseket a községi előjáróság jelentésével és esetleges személyes javaslataival együtt közvetlenül terjesztette fel a VKM-nek. E munka elvégzéséhez minden főispán, járási főszolgabíró, polgármester, rendőrkapitányság kézhez kapta a DJ alapszabályzatát.¹¹⁰ Olyan sok helyre kellett az engedélyeztetés során bejelentést tenni, hogy sok esetben történt – gyakran akaratlan – mulasztás.

A procedúra bonyolultsága már önmagában is jelezte, hogy semmilyen körülmények között nem kívánták megkönnyíteni a DJ életét, valamint azt, hogy az ellenőrzést lehetőség szerint teljessé és hézagmentessé akarták tenni. Ez nemcsak azt mutatta, hogy a kormány tisztában volt a Német Ifjúság ügyének horderejével, hanem azt is, hogy egy olyan rendszert alakítottak ki, amelyben a szervezet tevékenysége gátolható volt. Az a kiegészítés is ebbe az irányba hatott, mely szerint a betervezett adatok mellé az országos ifjúságvezetőnek vármegyei összesítést kellett csatolnia arról, hogy az egyes vármegyékben hol jöttek létre a DJ helyi, körzeti és kerületi csoportjai. A beérkezett adatokhoz pedig megkérték a honvédelmi minisztérium tájékoztatását a leventeköteles népi német ifjak településenkénti, járásonkénti, illetve vármegyéenkénti megoszlásáról és kilétéről.¹¹¹ Utóbbira végül 1943 szeptemberében került sor. A honvédelmi miniszter jelezte, hogy a DJ 18 év alatti tagjai feltűnően nagy számban mulasztották el bejelenteni a Leventénél tagságukat, ezért a VKM-től kérte ennek orvoslását.¹¹²

Az alapos ellenőrzéshez azonban megfelelő személyi háttérre lett volna szükség. Nem volt elégséges ugyanis a közigazgatás és a rendőri szervek igénybevétele. A VKM-en belül is felerősödtek azok a hangok, amelyek – hivatkozva az általánosságban is megszorodott nemzetiségi feladatokra – egy külön apparátus felállítása mellett érveltek. A VKM álláspontja szerint a tankerületi főigazgatók nem voltak alkalmasak a feladat ellátására, mivel hatáskörük az iskolai hatóság alatt nem álló ifjakra nem terjedt ki, márpedig a DJ tagjai nagy részben ilyen, iskolai kötelék alatt már nem álló fiatalok voltak. Ebből az következett, hogy az ellenőrzést csak közvetlenül a minisztérium útján lehetett ellátni. A miniszter 6-8 németül tudó tanügyi munkatársat kívánt megbízni ezzel a munkával. Ők az egyes helyi csoportokkal való könnyebb érintkezés céljából az ország különböző, németek által lakott területein fekvő városokban tevékenykedtek volna, s onnan

¹¹⁰ MNL OL K 28 107. cs. K 28-1943-208-15410. A vallás- és közoktatásügyi miniszter Kárpátalja kormányzóbiztosának. Bp., 1943. máj. 15.; GyMSM SL IV. 1404. b. 468. d. XVI 95/943. A „Német Ifjúság” soproni szervezetének megalakulására vonatkozó iratok.

¹¹¹ MNL OL K 28 107. cs. K 28-1943-208-15410. A vallás- és közoktatásügyi miniszter az országos ifjúságvezetőnek. Bp., 1943. máj. 15.; A vallás- és közoktatásügyi miniszter a honvédelmi miniszternek. Bp., 1943. máj. 15.

¹¹² MNL OL K 28 115. cs. K 28-1943-216-34342. A honvédelmi miniszter a vallás- és közoktatásügyi miniszternek. Bp., 1943. szept. 30.

látogathatták volna a csoportokat. A munkatársaknak idővel minden helyi csoportot fel kellett keresniük, minden esetben kimerítő jelentést téve arról, hogy a vizsgált helyi csoport megalakulása és működése megfelelt-e az alapszabálynak, s hogy az ifjúság nevelése terén a vallásosság és a magyar hazához való hűség ápolása milyen mértékben érvényesült.¹¹³

A vallás- és közoktatásügyi miniszter úgy vélte, hogy e munkatársak révén kellő mennyiségű információ áll majd rendelkezésre ahhoz, hogy a tapasztalatok figyelembevételével szükség esetén módosítsanak, finomítsanak a felügyelet rendszerén.¹¹⁴ Az ellenőrzési rendszer működtetésére a Miniszterelnökség 1943-ra 10 000 pengőt biztosított a VKM számára. Az összeg késői utalása miatt azonban a pénzt teljes mértékben már nem sikerült felhasználni az 1943-as költségvetési évben, ezért a maradványt – engedéllyel – átvihették 1944-re. A miniszterium azt kérte a Miniszterelnökségtől, hogy az 1944-es évre is megkaphassa ezt a támogatást, mivel „a Német Ifjúság c. szervezet ma a legfontosabb hazai német intézmény, úgyhogy annak megfelelő ellenőrzéséhez rendkívül fontos érdekek fűződnek”. Ennek ellenére 1943 végén a Miniszterelnökség az egyéb felmerülő terhekre hivatkozva nem tudott ígéretet tenni az újabb támogatási összeg folyósítására, csupán arra, hogy alkalmas pillanatban visszatér az ügyre.¹¹⁵

1943-ban tehát megindult a DJ szervezett ellenőrzése. Elkezdődött a biztosok kinevezése, ott pedig, ahol egyelőre nem állt rendelkezésre megbízható ember, a feladatot a VKM illetékes ügyosztálya útján látták el. Az ellenőrzésre a helyi viszonyokat ismerő, az oktatási rendszerben járatos személyek kaptak megbízást, például népiskolai igazgatók, akiknek az volt a feladata, hogy helyszíni látogatások révén ellenőrizzék a DJ helyi csoportjainak, járási és területi központjainak alapszabályszerű működését. A VKM egyben kérte az Országos Ifjúságvezetőség együttműködését abban, hogy az ellenőrzés alatt álló szervek mindenben segítsék elő a vizsgálat lefolytatását.¹¹⁶ A VKM az ellenőrző biztosokat területi alapon bízta meg. Elsőként Balázs Ferenc állami népiskolai felügyelő igazgatót nevezete ki Baranya, Somogy, Tolna és Fejér vármegyék ellenőrzésére, Graf Samu nyugalmazott evangélikus népiskolai igazgatót pedig Sopron, Győr, Moson–Pozsony,

¹¹³ MNL OL K 28 107. cs. K 28-1943-208-15410. A vallás- és közoktatásügyi miniszter honvédelmi miniszternek. Bp., 1943. máj. 26., A vallás- és közoktatásügyi miniszter a miniszterelnöknek. Bp., 1943. jún. 30.

¹¹⁴ Szinyei miniszter évi 30 000 pengőre tervezte az új alkalmazottak éves költségét, amelyet a miniszterelnökség anyagi forrásainak felhasználásával kívánt megszerezni. MNL OL K 28 107. cs. K 28-1943-208-15410. A vallás- és közoktatásügyi miniszter a miniszterelnöknek. Bp., 1943. jún. 30.

¹¹⁵ MNL OL K 28 115. cs. K 28-1943-216-34342. Magyar Királyi Miniszterelnökség, II. osztály, 33290. sz. Bp., 1943. nov. 29.

¹¹⁶ MNL OL K 28 115. cs. K 28-1943-216-34342. A vallás- és közoktatásügyi miniszter a miniszterelnöknek. 205.688/1943. sz. Bp., 1943. okt. 8.; Uo. A vallás- és közoktatásügyi miniszter Huber Mátýásnak. 205.688/1943. sz. Bp., 1943. okt. 8.

Vas, Zala, Veszprém, Komárom és Esztergom vármegyékre.¹¹⁷ További személyek megbízásáról nem tudunk.

A biztosoknak valamennyi helyi csoportot, járási és területi központot a lehető legrövidebb határidőn belül, legalább egyszer fel kellett keresniük. A kiszállások költségeit és a megbízási díjat a VKM fedezte, a Miniszterelnökség által biztosított keretből. A minisztérium részletesen taglalta azokat az ellenőrzési szempontokat, amelyeket a biztosoknak munkájuk során alkalmazniuk kellett. Először is meg kellett vizsgálniuk, hogy a DJ helyi csoportjainak megalakulását bejelentették-e az illetékes járási főszolgabírónak, s hogy a megalapított és meglátogatott helyi csoportnak van-e legalább 20 rendes tagja, amint azt az alapszabály 21. §-a előírta (20-nál kevesebb tag esetén csak úgynevezett állomáshely 'Standort' létesülhetett). Ellenőrizték a tagjegyzékeket, hogy azokban minden rendes és rendkívüli tag szerepel-e, azt pedig különösen, hogy a tagok megfelelnek-e a tagsági viszony alapszabályban megfogalmazott követelményeinek. Hangsúlyt fektettek arra, hogy a német népcsoporthoz tartozás ténye fennáll-e, rendelkezésre áll-e a Volksbund nyilatkozata erről, illetve a hovatartozásról szóló írásos dokumentum, a rendkívüli tagok esetében pedig a szülők Volksbund-tagságának igazolása, illetve a szülői hozzájárulás a gyermekek DJ-tagságához. Kiterjedt az ellenőrzés arra is, hogy a rendkívüli tagok az alapszabályzatban foglaltaknak megfelelően valóban tartózkodnak-e a tisztségek viselésétől, s a leventekötelesek bejelentették-e tagságukat az illetékes Levente-parancsnoknak, az iskolába járók pedig az iskolai hatóságnak (iskolaigazgatónak). Ellenőrizték, hogy a tisztviselők valóban 18 év felettek-e, illetve érvényesül-e, hogy sem 10 éves kor alatti gyerek, sem pedig birodalmi német állampolgár nem lehet a csoport tagja.¹¹⁸

Ezeknek az alapvető követelményeknek az ellenőrzésénél azonban sokkal fontosabb volt a megalakult DJ-csoportok tényleges tevékenységének átvilágítása, vagyis annak megvizsgálása, hogy a DJ valóban az alapszabályzatban foglaltaknak megfelelő szellemben és keretek között végezte-e tevékenységét. Megnézték, hogy a DJ nem foglalkozik-e katonai előképzéssel, mivel az kizárólag a leventekötelezettség keretében történhetett, illetve hogy a világnézeti nevelés során, a különböző tanfolyamokon a népi és német nemzeti szempontok mellett egyenlő súlyban érvényesülnek-e a magyar állam iránti hűség ápolásának és erősítésének, valamint a magyar államra vonatkozó ismeretek továbbításának szempontjai,

¹¹⁷ MNL OL K 28 115. cs. K 28-1943-216-34342. A vallás- és közoktatásügyi miniszter Balázs Ferenc állami népiskolai felügyelő igazgatónak. 205.688/1943. sz. Bp., 1943. okt. 8.; Uo. A vallás- és közoktatásügyi miniszter Graf Samu nyugalmazott evangélikus népiskolai igazgatónak. 205.688/1943. sz. Bp., 1943. okt. 8.

¹¹⁸ Uo.

hogy ezáltal garantálva legyen a magyarság és a nemzetiségek közötti, illetve a nemzetiségek egymás közötti jó viszonya.¹¹⁹

A biztosok vizsgálatukról, amely csupán a tapasztalatszerzést szolgálta, a nekik előírt módon tettek jelentést. Hiányosságok, illetve kihágások esetén nem volt joguk helyszíni intézkedésre, az ilyen ügyeket a minisztérium saját hatáskörében rendezte. Figyelmeztethették viszont az érintetteket a feltárt hiányosságokra. Az eredményekről a VKM folyamatosan tájékoztatta a Miniszterelnökség második, Nemzetiségi és kisebbségi osztályát is, amelynek anyagi támogatására 1944-ben is számított. Ekkorra tűzte ki ugyanis célul a központi ellenőrzés rendszerének teljes kiépítését. A VKM-től függetlenül a Levente is rendszeresen ellenőrizte a vidékeken folytatott nemzetiségi Levente-tevékenységet.¹²⁰

A Sváb Törökország területén Balázs Ferenc 1943. november végétől megtartott ellenőrző útjai során óvatosan és empátiával közelített a kérdéshez, mivel tisztában volt annak kényes voltával. Összességében enyhén pozitív képet festett a DJ szervezetségéről és tevékenységéről, miközben minden érintettel kapcsolatban megfogalmazta kritikai észrevételeit is. A kezdeti időszakban még tipikus hiányosságok (névsor és alapszabályzat hiánya, a Levente-parancsnokok, illetve iskolaigazgatók felé való bejelentések elmulasztása, gondviselői aláírások hitelessége stb.) idővel egyre inkább csökkentek, a DJ ugyanis valóban hangsúlyt fektetett arra, hogy a rendelkezéseknek eleget tegyen.¹²¹

A szigorú ellenőrzés miatt a bejelentési kötelezettség betartása a DJ jól felfogott érdeke is volt, hiszen amennyiben ezt elmulasztották, nem voltak jogosultak a DJ alapszabályában lefektetett lehetőségek kihasználására, így például egyenruhát sem viselhettek.¹²² Egyes konkrét példák mindenesetre azt mutatták, hogy a helyi szervek mindig élesebben és keményebben próbáltak fellépni a DJ csoportjai ellen, mint az államigazgatás felsőbb szervei, amelyek hajlamosak voltak a csekély mulasztásokért járó büntetés elengedése mellett érvelni.¹²³

¹¹⁹ Uo.

¹²⁰ Uo.; MNL OL K 28 115. cs. K 28-1943-216-34342. A vallás- és közoktatásügyi miniszter a miniszterelnöknek. 205.471/1943. sz. Bp., 1943. nov. 18.; Az IHNETOV munkanaplója i. m. 174., 179., 187–188., 235., 258.

¹²¹ Balázs Ferenc, a V.K.M. VI. ü. o. előadója a vallás- és közoktatásügyi miniszternek: MNL BaML IV. 401. a. 644/1943. Pécs, 1943. nov. 23.; MNL BaML IV. 401. a. 651/1943. Pécs, 1943. nov. 30.; MNL BaML IV. 401. a. 689/1943. Pécs, 1943. dec. 23.; MNL BaML IV. 401. a. 5/1944. Pécs, 1943. dec. 31.; MNL BaML IV. 401. a. 136/1944. Pécs, 1944. febr. 22.; MNL BaML IV. 401. a. 406/1944. Pécs, 1944. jún. 7.

¹²² A be nem jelentett DJ-csoportokra ugyanis az egyesületek egyenruha viselésére vonatkozó belügyminiszteri körrendeletek (72.390/1922 B. M. sz.; 257.349/1930 B. M. sz.) voltak irányadók.

¹²³ MNL OL K 28 108. cs. K 28-209-1941-21082. Páskándy miniszteri (o.) tanácsos (Belügyminisztérium) a miniszterelnöknek. Bp., 1941. szept. 1.

Országos viszonylatban a bejelentési kötelezettség elmulasztására mindazonáltal szép számmal akadt példa. Még azután is, hogy az Országos Ifjúságvezetőség kérésére a bejelentési határidőt a minisztérium 1943. szeptember 15-ig meghosszabbította. További halasztásra azonban Huber újabb megkeresése ellenére sem volt már hajlandó.¹²⁴ Ez a hosszú intervallum mindenesetre a minisztérium előzékenységét mutatta. A gyakorlatot illetően volt példa hiányos adatokra a névjegyzékek kapcsán, s a Levente, illetve a tanintézetek felé kötelező bejelentések sem történtek meg mindenhol a legnagyobb rendben. Másrészt az Országos Ifjúságvezetőség hatáskörébe tartozó – a helyi csoportok bejelentéséhez hasonló alapossggal megkövetelt – járási és területi összesítések megküldése sem történt meg mindig időben, mivel Huber a vezetők névsorát az SS-hez történő bevonulások lezárása után kívánta csak megküldeni a minisztériumba, ami a VKM nem tetszését váltotta ki.¹²⁵ A mulasztások között azonban nagyobb számban voltak olyanok, amelyek nem voltak szándékosak, s inkább a figyelmetlenség számlájára voltak írandók.

Az ifjúsági szervezet ellenőrzésére is igaz volt, hogy az illetékes minisztériumok és a DJ, illetve a Volksbund legfőbb vezetése nyugodt légkörben igyekezett rendezni a kérdéses ügyeket. A legfelső szinten azonban nem volt mindig lehetőség arra, hogy az egyes informátoroktól vagy a csendőrségtől származó információk helyességéről megbizonyosodjanak. Ez azonban fordítva is igaz volt: az Országos Ifjúságvezetőségnek sem volt mindig pontos tudomása arról, hogy az egyes településeken, bizonyos konkrét esetekben a DJ kihívó, adott esetben támadó módon lépett fel, vagy épp fordítva, valójában a szervezet tagjait inzultálták.

Kilengésekre továbbra is adódtak példák. A HM és a VKM például a Volksbund, illetve a DJ vezetőinek szemére vetette, hogy Tatán erőszakos szervezések történtek, amelyekkel gátolták a vallásos ifjúság istentiszteletre járását, Mórón pedig a leventekorú ifjakat írásban szólítottak fel a DJ-be való belépésre és megtiltották számukra a tagnévjegyzék nyilvánosságra hozását. A VKM mint felügyeleti szerv a HM jelentése alapján személyesen Baschhoz fordult s felkérte a Volksbund vezetőjét arra, hogy az Országos Ifjúságvezetőséggel karöltve tegyenek meg mindent annak érdekében, hogy a „Német Ifjúság” című szervezet

¹²⁴ PA AA, Inland II C: Volksdeutsches Schulwesen in Ungarn, 1942-1944 (a továbbiakban: R 100 429). Band 4. 17. Jahresbericht des Landesschulamtes des Volksbundes der Deutschen in Ungarn vom Jahre 1942. 1942. febr. 15.; MNL OL K 28 115. cs. K 28-1943-216-34342. A vallás- és közoktatásügyi miniszter Huber Mátyásnak. 205.688/1943. sz. Bp., 1943. okt. 8.

¹²⁵ MNL OL K 28 115. cs. K 28-1943-216-34342. A Német Ifjúság Országos Vezetője a vallás- és közoktatásügyi miniszternek. R 223/1943. sz. Bp., 1943. nov. 6., A vallás- és közoktatásügyi miniszter Huber Mátyásnak, a Német Ifjúság Országos vezetőjének. 206.008/1943. sz. Bp., 1943. dec. 9.

működése minden tekintetben megfeleljen az idevonatkozó rendelkezésekben és az alapszabályokban foglaltaknak”.¹²⁶

Az Országos Ifjúságvezetőség újdonsült megbízott vezetője, a bácskai terület vezetője Kohler Róbert a minisztériumhoz hasonlóan korrekt és előzékeny hangnemben reagált a felmerülő problémákra. Levelében elismerte a Leventének történő bejelentések elmaradását, s ezek pótlásáról haladéktalanul intézkedett. A tatai és móri felvetésekre Kohler megjegyezte, hogy a DJ-nek Tatán nem is volt szervezete, sőt szervezés alatt álló csoportról sem volt tudomása. Mór esetében félreértést feltételezett, ott ugyanis szerinte csak arról volt szó, hogy a bejelentési kötelezettség miatt írták össze a tagokat, s szó sem volt a Leventétől való eltiltásról. A bejelentés elhúzódása itt szerinte a személycserével állt összefüggésben.¹²⁷

A problémák orvoslása érdekében a DJ gondoskodott arról, hogy az alapszabályzat mindenhova eljusson, hiszen sok esetben ennek nem ismeretéből adódtak a nehézségek. A magyar hatóságok jelentései is azt mutatják, hogy a rendezetlenség sok esetben abból fakadt, hogy a vezetők személye helyi szinten is folyton változott, az új vezetőknek pedig idő kellett, amíg maradéktalanul megismerték az alapszabály szerinti működést. Az ellenőrző jelentések az azt írók személyétől függően más és más hangneműek voltak, de az eddig hozzáférhetővé vált iratokban inkább a tárgyilagosságra törekvés dominál, mint a szándékos csúsztatás. Mindazonáltal előszeretettel bélyegeztek mindenkit nemzetiszocialistának, akit csak lehetett, s nem fektettek hangsúlyt annak felderítésére, hogy az illető vezetők valójában hogy viszonyultak ehhez a világnézethez.¹²⁸

Figyelemre méltó tény, hogy a már említett baranyai jelentésekben a kifogások a rend és a fegyelem, illetve az államhűség terén (magyar államra vonatkozó ismeretek közlése, Horthy-kép hiánya stb.) főleg az első időszakra voltak jellemzők, ami akár természetesnek is vehető egy olyan szervezet megalakulása esetén, amely nem rendelkezett semmiféle előzménnyel. Bizonyos mulasztásokat viszont a kényszer szült, s a kiskorúak vezetőbeosztása, az összevont csoportok, a koedukáltság, a névjegyzékek bizonytalansága a szervezet működési zavarait mutatták.¹²⁹ (Aligha tévedünk, ha a baranyai helyzetképet az ország egész területére nézve jellemzőnek tekintjük.)

Baranyában a legtöbb esetben éppen a visszacsatolt Baranya-háromszögben fordultak elő mulasztások, de később itt is normalizálódott a helyzet. 1943 végén

¹²⁶ MNL OL K 28 115. cs. K 28-1943-216-34342. A vallás- és közoktatásügyi miniszter az MNSZ elnökének. 205.734/1943. sz. Bp., 1943. okt. 22.

¹²⁷ MNL OL K 28 115. cs. K 28-1943-216-34342. A Német Ifjúság országos vezetője a vallás- és közoktatásügyi miniszternek. R 225/1943. sz. Bp., 1943. nov. 15.

¹²⁸ Az ellenőrző jelentésekből levonható következtetések forrása: Balázs Ferenc jelentései. Lásd a 121. jegyz.

¹²⁹ Uo.

Balázs Ferenc már arról számolt be, hogy ugyan a nemzetiség együttélése a magyarsággal még nem tekinthető ideálisnak, de „már a tűrhető egymásmelletti-ség fokát” elérte.¹³⁰ Mindenesetre a magyar közigazgatási rendszer kevésbé olajozott működését bizonyítja – nem kizárva ezúttal a szándékosságot sem –, hogy a településeken a tanárok és a lelkészek teljesen tájékozatlanok voltak a Német Ifjúságot illetően. A tájékozatlanság nemritkán tudatos távolságtartással társult, ami az érintettek saját elmondása szerint elősegítette a Volksbundban és a DJ-ben tagságot nem vállaló németekkel való jó kapcsolat megőrzését. A hivatalos jelentések is gyakran problematikusnak tartották, hogy ezek az emberek (hasonlóan a lakosság nagy részéhez) általánosítva szemlélték a DJ-t, és érzelmi alapon viszonyultak hozzá. Nem tettek különbséget a központi vezetés és a felsőbb vezetők egyértelmű náci irányultsága, valamint az alsóbb vezetők és a tagság csak részlegesen vagy egyáltalán nem jellemző nemzetiszocialista beállítottsága között. Különösen nagy jelentősége volt az értelmiségiek hozzáállásának azokon a területeken, ahol több nemzetiség élt együtt, mint például Dél-Baranyában. Az ország más részéről odakerülő fiatal tanárok, orvosok érdektelensége, teljes elzárkózása nem segítette elő a helyben jelentkező problémák megoldását. Ugyanakkor a közigazgatási hatóságok magatartása ezen a déli területen minden jel szerint nem adott okot hasonló panaszra.¹³¹

Voltak azonban olyan esetek is – Baranyában éppen a visszacsatolt részen –, amikor a tolerancia hozzásegített az eltérő szemléletek békés egymás mellett éléséhez. A DJ-be tömörült és az oda nem tartozó német ifjúság itt közeledett egymáshoz, s rendezvényeken közösen is részt vettek.¹³² A jelentések szerint volt példa arra is, hogy a DJ részéről „a magyar nemzeti életbe való nagyobb mérvű beilleszkedés észlelhető” – ebből azonban nem voltak le messzemenő következtetéseket.¹³³ A DJ törvényes megalakulása, a szervezet kiépülése és a kezdeti kóros jelenségek visszaszorulása pozitív változást hozott, s a korábbi bizonytalan, illegálisan működő, ezért jóval nagyobb ellenszennvel figyelt volksbundista ifjúsági szervezkedés legalizálása az aggályokkal szemben inkább pozitív megoldásnak bizonyult.

Ez a körülményekhez képest kedvező helyzet az ország 1944. márciusi megszállásáig maradt fenn; attól kezdve ugyanis nagyobb számban fordultak elő ösztetűzések.¹³⁴ Balázs nem is annyira a megszállásban, mint inkább a szabadságos SS-katonák negatív hatásában látta ennek az okát. A legnagyobb konfliktusforrás immár a Leventéhez való viszony volt, mert a német jelenléttel a német ifjak

¹³⁰ Uo.

¹³¹ Uo.

¹³² Uo.

¹³³ Uo.

¹³⁴ Uo.

elérkezettnek látták az időt arra, hogy megszabaduljanak ettől a kötelezettségüktől. Helyenként a Wehrmacht tudta csak higgadt magatartásra bírni őket. Balázs a felfokozott hangulatban nem látta folytathatónak az ellenőrző körutakat, mivel már többnyire eleve ellenséges hozzáállással fogadták. Egyik utolsó jelentésében kétségbeejtő képet tárt felettesei elé: „A lakosság és az értelmiség között, legalábbis annak nagyobb hányada között mélyen gyökerező bizalmatlanság, sokszor a gyűlöletig és kölcsönös megvetésig fokozódott ellentét van, amelyik ma semmiképpen át nemidalható: de mélyebb lett a szakadék e vidéken a legtöbb helyen a népi német és a mozgalmon kívül álló németiség között is.”¹³⁵

A magyarországi németiség feje felett, a magyar és a német kormány által megkötött népcsoport-egyezmény megnyitotta az utat ahhoz, hogy megalakulhasson egy etnikai alapon szerveződő német ifjúsági szervezet, amely bő tíz éve állt már ekkor a magyarországi német követelések középpontjában. Amíg azonban a magyarországi német mozgalom ebben az etnikai revitalizáció, a német „népiség” megerősítésének lehetőségét látta, addig Berlinben mindenekelőtt a Harmadik Birodalom háborús érdekeinek szolgálatát várták tőle.

Miközben a Volksbund az egyezményt követően a tanfolyamok intenzívébé tételével, otthonok berendezésével igyekezett megteremteni a szervezetalapítás helyi feltételeit, addig a magyar kormány csak 1941 márciusában – magyarországi és birodalmi német nyomásra – szánta rá magát arra, hogy engedélyezze a Német Ifjúság nevet kapó szervezetet, amely ezt követően alakult meg 1941 nyarán, ünnepélyes formában, az országos ifjúsági nap keretében.

A háborús körülmények közepette önmagában véve is komoly nehézségek okozott a szervezet kiépítése, ráadásul a magyar kormány a legalizálás elhúzásával és a német fiatalok alternatív szervezetekbe csábításával (KALOT, Levente német tagozata) akadályozta is a DJ tényleges létrejöttét és aktivitását. Németország a Fegyveres-SS toborzásaival, a humán erőforrások rendszeres elvonásával szintén megnehezítette a szervezet kiépítését és hatékony működését.

Mindezek következtében a jogilag érvényes csoportalapítások inkább 1942-ben, nagyrészt pedig 1943-tól valósultak meg, amikor a háborús fordulat után már amúgy is minden a széthullás irányába mutatott. A Volksbund által célként kitűzött kétszáz ezres monolit ifjúsági szervezet így nem valósulhatott meg, talán ennek ha a negyedét elérte a DJ-tagság nagysága. A szabályos egyesületi tevékenység sem bontakozott ki igazán, amint arra a szigorú ellenőrzések is

¹³⁵ Uo.

rávilágítottak. A szervezet vezetése és Berlin által is elsődleges célként számontartott nemzetiszocialista indoktrináció ezért csak korlátozott mértékben valósulhatott meg, miközben tény, hogy a magyar államhoz való lojalitás érzése rendkívüli módon meggyengült a DJ-tagság körében. A helyi csoportok és a közigazgatás, a Levente-egyesület és a mozgalomtól távolmaradó németek közötti konfliktusok az egész időszak alatt napirenden maradtak.

THE BEGINNINGS OF THE “GERMAN YOUTH” IN HUNGARY

Authorization, Legalization, State Control

By Zsolt Vitári

SUMMARY

Right from the outset the German movement in Hungary regarded the youth as the guarantee of their own survival as an ethnic group. Due to rejection by successive governments, however, the organization of the young generations proved impossible within the framework of the German Association for People's Education in Hungary in the 1920s and 1930s. The organization intended for teenagers was only realised during the activity of the Volksbund, as the German minority's exclusive legal representative in Hungary in 1940. The German Youth (DJ) was established in the summer of 1941. However, the government refused to ratify its statutes for several months, and thus the DJ was organized illegally at first. By supporting other youth organisations, the government tried to draw young Germans away from the orbit of the DJ, while attempting to halt its functioning through a strict control system. This strict control, however, made it obvious that during war conditions the local groups, which did not become legal until 1943, were unable to do more than very limited social work.

